

TÜRKİYE SAĞLIK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF HEALTH RESEARCH

CİLT / VOLUME 1

SAYI / ISSUE 1

YIL / YEAR 2020

SAĞLIK
BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ

Derginin Sahibi

Prof. Dr. Seyfullah Oktay ARSLAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Editör

Prof. Dr. Kadir DESDİCİOĞLU

Editör Yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DEMİRDEL

Editör Kurulu

Prof. Dr. Seyfullah Oktay ARSLAN, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Kadir DESDİCİOĞLU, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Baki YILMAZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Fatma Elif KILINÇ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DEMİRDEL, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Cavidan Nur SEMERCİ GÜNDÜZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Ömer Hınç YILMAZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Özcan EREL, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Rıza DURMAZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Prof. Dr. Selim Yavuz SANİSOĞLU, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi

Doç. Dr. Birgül ÖZKAN, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Nural ERZURUM ALİM, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Şule KAYA, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Assistant Professor Eman Goda Saad Khedr, Tanta University, Faculty of Pharmacy

Professor Karem Hasan Al-Zoubi, Jordan University of Science and Technology, Faculty of Pharmacy

EDİTÖRDEN

Sağlık Bilimleri alanında yaşanan gelişmeler bilim insanlarına yeni ufuklar açmaktadır. Bu yüzden literatüre kazandırılan her yeni bilgi sağlık alanında görülen bu hızlı gelişmelere şüphesiz büyük katkı sağlayacaktır. Ankara'nın en genç devlet üniversitesi olan Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü olarak Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisinin ilk sayısını sizlerle buluşturmanın haklı gururunu yaşamaktayız. Yayınladığı derleme, araştırma makaleleri ve olgu sunumları ile alanında önemli bir boşluğu dolduracağına inandığımız Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisinin hedefi; kalitesini sizlerin destekleriyle her geçen gün artırarak en kısa sürede ulusal ve uluslararası indekslerde taranan bir dergi haline gelmektir. Bu amaçla sağlığın tüm alanlarından gelecek değerli çalışmalarınızı bekliyoruz. Dergimizin yayın hayatına başlamasında büyük desteklerini gördüğümüz başta Rektörümüz Sayın Prof. Dr. İbrahim AYDINLI olmak üzere üniversitemizin akademik ve idari personeline, dergimizin yayına hazırlanmasında tasarımından, içeriğine kadar büyük bir heyecanla çalışan ve çok büyük emek harcayan üniversitemizin değerli öğretim üyeleri, öğretim elemanları ve idari personeline, makalelerin yayınlanma sürecinde büyük desteklerini gördüğümüz değerli yayın kurulu üyelerimize en derin şükranlarımızı sunuyoruz.

Prof. Dr. Kadir DESDİCİOĞLU

Editör

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

- Dünya Sağlık Örgütü'nün Twitter'daki #COVID19 Paylaşımlarının İncelenmesi
Üzerine Nitel Bir Araştırma 1**
*A Qualitative Study on the Examination of the World Health Organization's #COVID19
Posts on Twitter*

Derleme / Review

- Öfke Kavramı ve Sağlık Çalışanı Olmak 14**
Anger Concept and to be Health Worker
- Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi 23**
Content Analysis of Studies on Sexual Abuse in Childhood

Olgu Sunumu / Case Report

- Koryokarsinom: Olgu Sunumu 41**
Choriocarcinoma: Case Report
- İleri haftada sezeryan skar gebeliği yönetimi: Olgu sunumu 46**
Management of advanced cesarean scar pregnancy: Case report

ARAŞTIRMA MAKALESİ**Dünya Sağlık Örgütü'nün Twitter'daki #COVID19 Paylaşımlarının İncelenmesi Üzerine Nitel Bir Araştırma*****A Qualitative Study on the Examination of the World Health Organization's #COVID19 Posts on Twitter***

Fatma Büşra SARI¹, H. Nilay GEMLİK²

ÖZ

Amaç: Twitter sağlık otoritelerinin salgın ve kriz durumlarında halkla etkileşime geçmek ve bilgilendirmek için kullandığı önemli bir sağlık iletişim aracıdır. Bu çalışmada, Twitter'i kullanımının anlaşılması ve sağlık otoritelerinin pandeminin ilk günlerindeki hastalıkla ilgili twitter paylaşımları hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışma evrenini; Twitter'de pandeminin ilk 7 gününde @WHO tarafından paylaşılan 153 #COVID19 tweetinden oluşmaktadır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Bulgular: Bu çalışmada incelenen tweetlerin çoğunluğunda metin içerikli tweet ve görsel içerikli tweet tercih edildiği görülmüştür. İncelenen tweetlerin tamamına yakınının tweet dizilerini oluşturan tweetlerden oluştuğu saptanmıştır. İncelenen tweetlerin en popüler ilk üçündeki tweetlerin hem beğenilen hem de retweet edilme sayılarına göre aynı sıralamaya sahip olduğu saptanmıştır. En popüler tweet içeriğinin, pandeminin ilan edildiğini belirten tweet olduğu görülmüştür. Ayrıca; korunma önlemleriyle ilgili bilgi videosu ikinci sırada bulunurken DSÖ'nün ülkelere test yapılması vurgulanan basın toplantısı ile ilgili tweet mesajının ise üçüncü sırada olduğu görülmüştür.

Sonuç: Sağlık otoritelerinin sağlık iletişim araçlarında Twitter'ın kullanımının yaygınlaştırılmasının, pandemi gibi kriz süreçlerinde toplumun yaşadığı endişe ve belirsizliğin giderilmesinde önemli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Twitter, COVID-19, Sağlık iletişimi, DSÖ, Pandemi.

ABSTRACT

Aim: Twitter is an important health communication tool used by health authorities to interact and inform the public in cases of epidemic and crisis. The aim of this study understanding the use of Twitter for international health communication during the COVID-19 epidemic process and obtaining information about health authorities' twitter posts about the disease in the first days of the pandemic.

Methods: Target population of the study is composed of 153 # COVID19 tweets shared by @WHO on the first 7 days of pandemic on Twitter. The data obtained were analyzed by descriptive and content analysis method.

Results: In this study, it was seen that text-tweet and visual-content tweets were preferred in the majority of the tweets examined. It has been determined that almost all of the tweets examined consisted of tweets compose tweet threads. It was determined that the tweets in the top three of the most popular tweets examined had the same ranking according to both the number of likes and retweets. It was seen that the most popular tweet content was the tweet indicating that the pandemic was announced. While the information video on protection measures was in the second place, it was seen that the tweet message of the WHO press conference emphasizing testing to the countries was in the third place.

Conclusion: It can be said that increasing the use of Twitter in health communication tools of health authorities is important in eliminating the anxiety and uncertainty experienced by the society in crisis processes such as pandemic.

Keywords: Twitter, COVID-19, Health communication, WHO, Pandemic.

GİRİŞ

Dijitalleşen dünya ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, internet ve akıllı cihaz kullanımı yaygınlaşarak sosyal medya kullanımını artmıştır. We Are Social Ocak 2020 raporuna göre; dünya genelinde 4,54 milyar internet kullanıcısı, 5,19 milyar mobil telefon kullanıcısı ve 3,8 milyar aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu bilinmektedir (<https://wearesocial.com/digital-2020>, Erişim Tarihi: 23.04.2020).

Günümüzde bilgi teknolojilerinde yaşanan bu değişim ve iletişim devrimi ile daha önce erişilmesi zor olan bilgilere hızlı ve eşit imkânlarla ulaşım olanağı sağlamıştır (1,2). Bu durum; bilgi asimetrisinin yoğun olduğu sağlık alanında da bilgiye ulaşılabilirliği artırmıştır.

Dünyada ve Türkiye'de internetin hangi amaçlarla kullanıldığı ile ilgili yapılan araştırmalarda, kullanıcıların sağlık bilgilerine ulaşmak için interneti kullandığı görülmüştür. Dünya genelinde internet üzerinde konularına göre günlük aramalar ele alındığında, bunlar arasında sağlıkla ilgili başlıkların %4,5 oranında araştırıldığı tespit edilmiştir (1).

İnternet dünyasındaki hızlı değişim, sağlık sektöründe de kendisini belirgin olarak göstermiş ve hastalıkların teşhis ve tedavisinin yanında, hasta algıları, tutum ve davranışlarında da değişimlere sebep olmuştur (3,4). Bilgi asimetrisi nedeniyle pasif bilgi alıcısı olan hasta ve hasta yakınları bilgiye erişim kolaylığından dolayı aktif tüketicilere dönüşmüştür.

Diğer taraftan, internetten edinilen bilgilerin, olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bunun bir örneği de sosyal medyanın etkileşimi ile yayılan doğru olmayan sağlık bilgileridir (2,5,6). Bu nedenle bireyleri sağlık bilgi düzeylerinin yükseltilmesi amacıyla global ve yerel düzeyde sağlık iletişimine yönelik politikalar geliştirilmesi gerekmektedir (2).

Literatür İncelemesi

Sağlık iletişimde güvenli ve doğru bilgi paylaşımının toplumun sağlığının geliştirilmesinde büyük rolü vardır (2,5,7).

Sağlık iletişimine önem veren sağlık kurumlarının sosyal medyayı; başarı hikâyeleri, kurumsal haber ve duyuru paylaşımlarının dışında toplumun sağlığını geliştirmek, korumak ve hedef kitleleri ile iletişimi pekiştirmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (8-10).

Sağlık kurumlarının ve sağlık profesyonellerinin; bilgi paylaşmak ve diğer kullanıcılarla iletişim kurmak için yararlandıkları sosyal medya platformlarından biri de Twitter'dır (11-14). 2006 yılında ücretsiz olarak hizmete giren bir sosyal ağ ve mikroblog olan Twitter; bilgi bağlantılarını yayma, araştırma, yorumlama, tartışma ve etkileşimleri harekete geçirmek için kullanılmaktadır (5,9-11,13,14).

Twitter, sağlık hizmeti sunucularının hedef kitleleriyle karşılıklı iletişime geçerek anlık etkileşimle sağlık bilgisini daha ilgi çekici paylaşımlarda bulunmasına katkı sağladığı görülmüştür (14).

Sağlık kurumlarının Twitter kullanımı ile sağlık bilgisi vermesine ek olarak; sağlık profesyonellerinin de topluma Twitter aracılığıyla sağlık bilgileri aktardığı bilinmektedir (12-14).

Sağlık kuruluşlarının Twitter hesaplarındaki paylaşımlarına yönelik yapılan çalışmalarda Twitter hesaplarındaki paylaşımlarında verdikleri linkler ile sağlık kuruluşunun kurumsal web sitesine ve kurumun mikro web sitelerine bilgilendirme için yönlendirmeler yaptıkları da görülmüştür (9,10).

Sonuç olarak sosyal medya kullanıcıları için çift yönlü etkileşim olanağına sahip olan Twitter'ın sağlığın teşviki ve geliştirilmesinde olduğu kadar acil sağlık durumlarının olduğu salgın durumlarında da topluma doğru bilgi verilmesinde önemli rol oynayabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda; salgın dönemlerinde sosyal medya kullanımına yönelik yapılan çalışmalarda incelendiğinde; bu düşüncenin desteklendiği de görülmektedir (5, 15-18)

H1N1 grip salgını sırasında sosyal medya kullanımını konusunda yapılan bir çalışmada, sağlıkta yaşanan salgın hastalıkların ve kriz iletişimde tek yönlü iletişim araçları yerine çift yönlü iletişim araçlarıyla topluma yönlendirici ve bilgi verici politikalar geliştirilmesinin krizin yönetilmesinde ve toplumun kontrolüne yarar sağlayabileceği belirtilmiştir. (19).

2014 yılındaki Ebola salgını sosyal medya etkileşimini yerel sağlık departmanlarının Twitter paylaşımları üzerinde inceleyen bir çalışmada; salgın gibi halk sağlığını tehdit eden acil durumlarda hızlı olarak toplumla etkileşime geçmenin önemli olduğu ve bilgilendirme tweetlerinin sıklığının artırılmasının önemi belirtilmiştir (12).

Günümüzde yaşanan COVID-19 salgınında, uluslararası ve ulusal sağlık kuruluşlarının toplumlara sağlık bilgilendirilmesi yapmada Twitter'ın önemli rol oynayabileceğini düşünmekteyiz.

Bu kapsamda; pandemi sürecindeki durumu görebilmek için Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO)'nün Twitter hesabındaki #COVID19 paylaşımlarının içeriğini incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Türü ve Amacı

Bu kesitsel-tanımlayıcı araştırma; DSÖ'nün pandemi sürecinde Twitter kullanımını hakkında bilgi edinilmesi amacıyla, içerik analizi tekniğiyle yapılmış bir nitel araştırmadır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün Twitter'daki #COVID19 Paylaşımları

Bu kapsamda; DSÖ'nün pandemi sürecindeki sosyal medya kullanımı ile ilgili bilgi edinilmesi amacıyla Twitter hesabındaki paylaşılan COVID-19 ilgili tweetler incelenerek pandemideki kullanımı ve paylaşımlarıyla ilgili bilgi edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışma evreni; sağlık iletişimi aracı olarak Twitter'ı aktif kullanan DSÖ'nün, pandeminin ilk 7 gününde @WHO profil adlı kurumsal Twitter hesabında paylaşılan 153 #COVID19 tweetinden oluşmaktadır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Analizi

Veriler, pandemi ilanı ve pandeminin ilk günlerindeki twitter kullanımı hakkında bilgi edinilmesi amacıyla 11.03.2020 tarihinden 18.04.2020 tarihine kadar (18.03.2020 dahil değil) olan; pandeminin ilk 7 gününde DSÖ'nün kurumsal Twitter hesabında (@WHO) paylaşılan #COVID19 hastag(#)lı, paylaşım dili İngilizce olan Twitter mesajlarından elde edilmiştir. İlgili tarih aralığındaki inceleme için; 14.06.2020 tarihinde Twitter'ın gelişmiş arama özelliği kullanılarak @WHO hesabına ait #COVID19 paylaşımlı tweetler elde edilmiştir.

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi; 1. Verilerin kodlanması, 2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi, 3. Kodların ve temaların düzenlenmesi, 4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması olarak 4 basamakta gerçekleşmiştir (20,21). Toplanan veriler tablollaştırılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde elde edilen verilere ilişkin bulgular betimsel ve içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen #COVID19 paylaşımlı tweetlere ilişkin bulgular; tweet paylaşım türleri ve dağılımları, paylaşımlardaki en sık görülen kelimeler ve en popüler tweetler beğeni ve retweet edileme sayısına göre incelenerek tablo halinde sunulmuştur. DSÖ kurumsal Twitter hesabından, pandemin ilk 7 gününde #COVID19 paylaşımları incelendiğinde; en çok tercih edilen paylaşım türünün metin içerikli paylaşımların olduğu görülürken hemen ardından ikinci sırada ise görsel içerik paylaşımlı tweetlerin tercih edildiği görülmüştür (Tablo 1).

İncelenen tweetlerin büyük çoğunluğunda paylaşım aracı olarak Twitter Web App kullanıldığı görülmüştür. Buna karşılık; Twitter for iPhone ile yapılan paylaşımların da az olmadığı görülürken video içerikleri içinde DSÖ'nün kurumsal Periscope hesabıyla Twitter hesabında ortak paylaşım yaptığı da görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: İncelenen Tweetlerinin Tanımlayıcı Bilgileri

Tweetin Paylaşım Türü	n	%
Metin İçerikli Paylaşım Sayısı	78	51%
Görsel İçerikli Paylaşım Sayısı	64	42%
Video İçerikli Paylaşım Sayısı	11	7%
Toplam	153	100%
Tweetin Paylaşım Aracı	n	%
Periscope	4	3%
Twitter for iPhone	49	32%
Twitter Web App	100	65%
Toplam	153	100%

*Araştırmanın yapıldığı tarihteki profildeki rakamlardır. 14.06.2020 tarihi sonrasında rakamlarda değişiklik görülebilir.

Tweet mesajlarının paylaşım tarihine göre en fazla #COVID19 paylaşımlı tweetin pandeminin ilan edildiği 11.03.2020 tarihi olarak görülürken hemen arkasından sırayla 13.03.2020 ve 16.03.2020 tarihli tweet paylaşımlarının yüksek olduğunu görülmektedir (Tablo 2). Bu durumun; incelenen 153 tweetin %95'nin (n=146) tweet dizisi içinde yer alan tweetlerden olmasından kaynaklı olduğu görülmüştür.

Tablo 2: İncelenen Tweetlerin Tarihsel Dağılımı

Paylaşım Tarihi	Tweet Sayısı	%
11.03.2020	41	27%
12.03.2020	1	1%
13.03.2020	38	25%
14.03.2020	14	9%
15.03.2020	18	12%
16.03.2020	36	24%
17.03.2020	5	3%
Toplam	153	100%

Araştırmada incelenen tweetlere göre; 10 ayrı tweet dizi olduğu belirlenerek içerik ve tarihsel dağılımları incelenmiştir (Tablo 3).

İncelenen 10 tweet dizisinin en çok tweet içeren içeriği; '*mental sağlık ve psikososyal öneriler/bilgilendirmeler*' in olduğu 14.03.2020-16.03.2020 tarihi aralığında 31 tane tweet mesajıdır. Pandemi sürecinde mental ve psikososyal olarak etkilerin azaltılması amacıyla sağlık çalışanlarına, ebeveynlere, çocuk ve yaşlı bakımı yapanlara, hamile ve emziren kadınlara yönelik toplum sağlığına yönelik bilgi paylaşımları yapıldığı görülmüştür. Diğer taraftan; basın toplantıları tweet dizilerinin en çok tweet içeriğine sahip olduğu da görülmektedir. İncelemenin yapıldığı tarih aralığında 11.03.2020, 13.03.2020 ve 16.03.2020 tarihlerindeki '*basın toplantıları*' yla ilgili tweet dizileri sırasıyla 28, 25 ve 29 tane farklı tweet içerdiği görülmüştür

(Tablo 3). Basın toplantılarındaki önemli bilgilerin bu tweet mesajları aracılığıyla paylaşıldığı görülmüştür. Bu kapsamda; basın toplantısıyla ilgili bilgileri etkili mesaj haline getirilip etkileşimin artırılması amacıyla paylaşıldığı görülmüştür.

Tablo 3: İncelenen Tweet Dizisi İçerikleri ve Tweet Dağılımları

Tweet Dizisi Paylaşımlarının İçeriği	İncelenen Tweet Sayısı	Tarihsel Tweet Dağılımı	İncelenen Tweetlerin Tarihleri	Tweet Dizisinin Başlangıç Tarihi
COVID19 Korunmayla ilgili soru cevap içerikli bilgilendirme	3	2 1	11.03.2020 12.03.2020	6.03.2020
COVID19 Vakalarının toplum iletimi/yayılımıyla önlenmesiyle ilgili bilgilendirme	10	10	11.03.2020	7.03.2020
11.03.20 -Basın toplantısı pandemi COVID19 ile mücadele için dayanışma fonu kampanyası	28	28	11.03.2020	11.03.2020
13.03.20-Basın toplantısı	4	4	13.03.2020	13.03.2020
El yıkama kampanyası	25	25	13.03.2020	13.03.2020
El yıkama kampanyası	6	2 4	13.03.2020 13.03.2020	13.03.2020
Salgında kadınların rolü önemi ile ilgili söyleşi	4	4	13.03.2020	13.03.2020
Mental sağlıkla ve psikososyal öneriler/bilgilendirmeler	31	9 16 9	14.03.2020 15.03.2020 16.03.2020	14.03.2020
COVID19 Klinik rehber güncellemesi bilgilendirmeleri	6	1 3 2	15.03.2020 16.03.2020 17.03.2020	15.03.2020
16.03.2020-Basın toplantısı	29	27 2	16.03.2020 17.03.2020	16.03.2020
Toplam	146	146		

İncelenen #COVID19 paylaşımlı tweetlerin en yüksek beğeni ve retweet sayısına sahip tweetlerin ilk beş içinde yer aldığı görülmüştür. İlk üçteki tweet mesajlarının hem en çok beğenilerin ilk üçü hem de en çok retweet edilenlerin ilk üçü olduğu saptanmıştır. Bu ilk üçteki tweet mesajlarının içeriklerine bakıldığında; en popüler tweet mesajının 11.03.2020 tarihli basın toplantısı tweet dizisinin '*pandeminin ilan*' edildiğinin bilgisinin paylaşıldığı tweet olduğu görülmüştür (Tablo 4). Bununla birlikte; aynı tweet dizisine ait başka bir tweetinde ilk beşte yer aldığı saptanmıştır.

En popüler ikinci tweeti incelediğimizde; pandemiden korunmaya yönelik ifadelerin olduğu 11.03.2020 tarihli '*#COVID19'dan korunmaya yönelik 7 basit bilgi adımı videosu*' nun paylaşıldığını tweet olduğu görülmüştür. En popüler üçüncü tweetin ise DSÖ'nün 16.03.2020

tarifli basın toplantısı tweet dizisinin ‘ülkelere seslendiği ve testin önemini vurguladığı’ tweet olduğu görülmüştür (Tablo 4). İlk beşte yer alan diğer popüler tweetin ise; 13.03.2020 tarihli ‘el yıkama kampanyası videosu’ nun paylaşıldığı tweet olduğu saptanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: İncelenen #COVID19 Paylaşımlarının En Popüler İlk Beş Tweet ve Bilgileri

Tweet Mesajının İçeriği	Paylaşım Saati	Paylaşım Tarihi	Paylaşım Aracı	Beğenilme Sayısı	Retweet Sayısı	Paylaşım Nedeni/ Konusu	Tweetin İçerik Türü
<i>#COVID19 bir pandemi olarak karakterize edilebilir "- @DrTedros#coronavirus</i>	ÖS 7:26	11.Mar.20	Twitter Web App	58.200	70.100	11.03.20- Basın Toplantısı Pandemi	Son Dakika Uyarı Görseli- Tweet Dizisi
<i>Kendinizi ve başkalarını korumak için 7 basit adımdır. #COVID19.</i>	ÖS 3:48	11.Mar.20	Twitter for iPhone	40.500	36.000	Hastalıktan Korunmaya Yönelik Bilgi 7 Basit Adım Video	Video Bilgilendir me- Video 0:20 dk- 1,7 Mn izleyici
<i>‘Ülkeler basit mesajımız: test, test, test. Şüphelenilen #COVID19 durumunu test edin. Pozitif test yaparlarsa, onları izole edin ve semptom geliştirmeden önce 2 güne kadar yakın temasta olduklarını bulun ve bu insanları da test edin’- @DrTedros #coronavirus</i>	ÖS 6:57	16.Mar.20	Twitter Web App	31.200	27.100	16.03.2020- Basın Toplantısı- Test Önemi	Metin- Tweet Dizisi-
<i>‘Pandemi hafif veya dikkatsizce kullanılacak bir kelime değildir. Yanlış kullanılırsa, mantıksız bir korkuya veya savaşın sona erdiğine dair gereksiz acı ve ölüme yol açan haksız kabullenmeye neden olabilecek bir kelimedir’ @DrTedros #COVID19 #coronavirus</i>	ÖS 7:27	11.Mar.20	Twitter Web App	28.900	12.900	11.03.20- Basın Toplantısı Pandemi	Metin - Tweet Dizisi
<i>#COVID19’den kendimizi korumak için her birimizin yapması gereken basit şeyler var, elleri yıkamak veya alkol bazlı ovma dahil olmak üzere.DSÖ, #SafeHands temizliğin gücünü teşvik etmek için mücadele ediyor #coronavirus . Sizde katılın!</i>	ÖS 12:59	13.Mar.20	Twitter Web App	22.500	16.700	13.03.20- El Yıkama Kampanyas ı Video	Videolu Bilgilendir me- Video 1:44dk-1,8 Mn izleyici- Tweet Dizisi

En popüler ilk beş tweetin 2 tanesinin video içerikli tweet olduğu görülmüştür. Bu kapsamda; video içerikli videoların içerikleri, tarihsel dağılımı ve izlenme sayısı incelenmiştir (Tablo 5). En çok izlenen video içerikleri; 13.03.2020 tarihli '*el yıkama kampanyası videosu*' nun paylaşıldığı tweet ve 16.03.2020 tarihli basın toplantısı videosunun paylaşıldığı tweet olduğu görülmüştür. İkinci sırada; 11.03.2020 tarihli '*#COVID19'dan korunmaya yönelik 7 basit bilgi adımı videosu*' olduğu görülmüştür. Üçüncü sırada ise 11.03.2020 tarihli *pandeminin ilan edildiği* basın toplantısı videosunun paylaşıldığı tweet olduğu görülmüştür (Tablo 5). Diğer taraftan; 11.03.2020 ve 16.03.2020 tarihli basın toplantısı video içeriklerinin etkileşimi incelendiğinde; paylaşılan tweetin video izlenme sayısının yüksek olması, videoların retweet edilme ve beğenilme sayılarını etkilemediği görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 5: İncelenen #COVID19 Video İçerikli Tweetlerin Bilgileri

Videoların İçerikleri	Paylaşım Tarihi ve Aracı	İzlenme Sayısı*	Süresi	Retweet Sayısı*	Beğenilme Sayısı*	
1	Basın toplantısı videosu #COVID19'dan korunmaya yönelik 7 basit bilgi adımı videosu	11.03.2020· Periscope 11.03.2020· Twitter for iPhone	1,1 Milyon	01:07:58	9,2 Bin	8,7 Bin
2	El yıkama kampanyası video	13.03.2020· Twitter Web App	1,8 Milyon	01:59	16,6 Bin	22,5 Bin
3	Salgında kadınların rolü önemi ile ilgili söyleşi videosu	13.03.2020· Twitter Web App	135,7 Bin	01:50	1,3 Bin	2,6 Bin
4	Salgında kadınların rolü önemi ile ilgili söyleşi videosu	13.03.2020· Twitter Web App	26,9 Bin	01:29	277	640
5	Salgında kadınların rolü önemi ile ilgili söyleşi videosu	13.03.2020· Twitter Web App	35,3 Bin	01:20	132	430
6	COVID19 ile Mücadele için Dayanışma Fonu Bilgilendirmesi	13.03.2020· Twitter Web App	264,2 Bin	00:45	1 Bin	1,9 Bin
7	Basın toplantısı videosu	13.03.2020· Periscope	385,9 Bin	42:57	2,4 Bin	2,8 Bin
8	Basın toplantısı videosu	15.03.2020· Periscope	55,2 Bin	27:59	244	443
9	6 milyon takipçi bilgilendirmesi - kurumsal tanıtım	15.03.2020· Twitter Web App	187,8 Bin	00:07	1 Bin	4,6 Bin
10	Basın toplantısı videosu	16.03.2020· Periscope	1,8 Milyon	01:14:11	5,5 Bin	5,9 Bin

* Araştırmanın yapıldığı tarihteki profildeki rakamlardır. 14.06.2020 tarihi sonrasında rakamlarda değişiklik görülebilir.

Araştırmada incelenen video içeriklerinin; *hastalıktan korunma yönelik bilgilendirme, kampanya bilgilendirmesi, sağlık iletişimi amacıyla bilgilendirme, basın toplantısı* konu

başlıklarından oluştuğu görülmüştür. İncelenen video içerikli tweetlerin en çok izlenenleriyle en popüler tweetlerin içerik temalarının benzer olduğu görülmüştür.

İncelenen tweet içeriklerinde kullanılan hastaglerden #COVID19 dışında en çok kullanılanları; #coronavirus olduğu görülmüştür. #MentalHealth’de en çok kullanılanlardan biri olduğu görülmüştür. #healthworkers/#HealthWorkers ve #SafeHand’in benzer sayıda tweet içeriğinde geçtiği görülmüştür. #Breastfeeding ve #KnowtheFacts gibi toplumu bilgilendirme amacıyla hastag(#) oluşturulduğu görülmüştür (Tablo 6).

İncelenen tweetlerin çoğunda @DrTedros’un eklendiği görülmüştür. Bunların çoğunun basın toplantısıyla ilgili tweet paylaşımları olduğu görülmüştür.

Tablo 6: İncelenen Tweetlerde Kullanılan Hastag(#) Paylaşımları ve Sıklığı

Hastag(#) Adı	Tweet Sayısı
#COVID19	153
#coronavirus	122
#MentalHealth	24
#healthworkers/#HealthWorkers	9
#SafeHand	7
#Breastfeeding	4
#KnowtheFacts	3
#dab (covering your mouth and nose with the bend of your elbow)	1

İncelenen tweetlerde en çok kullanılan kelimelerin ilk beşi sırasıyla; ‘sağlık’, ‘ülke/ülkeler’, ‘vaka/vakalar’, ‘insanlar’ ve ‘bulaşma/iletme/aktarma’ olduğu görülmüştür (Tablo 7). Diğerleri ise benzer sıklıkta tweetlerde geçtiği görülmüştür. Bunlar sırasıyla: ‘topluluk’ ve ‘destek’; ‘test’, ‘tepki’ ve ‘yardım’; ‘koruma/korumak’ ve ‘sosyal’; ‘temas’; ‘salgın’ ve ‘durmak/durdurmak’; ‘çocuklar’, ‘enfeksiyon’, ‘pandemi’, ‘yavaş/yavaşlatmak’ ve ‘birlikte’ ifadeleri tweetler kullanıldığı görülmüştür (Tablo 7).

SONUÇ

DSÖ’nün kurumsal Twitter hesabında pandeminin ilk 7 günü paylaşılan #COVID19 ile ilgili tweet içerikler incelendiğinde; pandemi süreci ile ilgili bilgilendirmelerinin farklı tweet paylaşım türleri kullandıkları görülmektedir. Tweet mesajlarının paylaşım türü olarak çoğunlukla metin içerikli tweet paylaşımını kullandığı saptanmıştır. Metin içerikli tweetlerin basın toplantılarında paylaşılan önemli bilgilerin aktarılmakta kullanılan tweet türü olduğu görülmüştür. Metin içerikli ve görsel içerikli tweet paylaşımlarına oranla daha az tercih görünmesine rağmen video içerikli paylaşımlar genellikle basın toplantısı ve salgından korunmaya yönelik bilgilendirmelerinin videolarının paylaşımında tercih edildiği görülmüştür.

Tweet paylaşım aracı olarak farklı iletişim araçları kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda; DSÖ'nün twitter hesabında paylaşılan basın toplantılarının videolarında DSÖ'nün kurumsal Periscope hesabını üzerinden ortak paylaşım yapıldığı da görülmüştür.

Tablo 7: İncelenen Tweetlerde En Çok Geçen 20 Kelime ve Sıklığı

Sıra	Kelimeler	Tweet Sayısı (n=153)	%
1	Sağlık	48	31
2	Ülke/Ülkeler	30	20
3	Vaka/Vakalar	28	18
4	İnsanlar	26	17
5	Bulaşma/İletme/Aktarma	22	14
6	Topluluk	19	12
7	Destek	19	12
8	Test	18	12
9	Tepki	18	12
10	Yardım/ Yardımcı Olmak	18	12
11	Koruma/Korumak	16	10
12	Sosyal	16	10
13	Temas/Bağlantı/İlişki	15	10
14	Salgın	14	9
15	Durmak/Dur/ Durdurmak	14	9
16	Çocuk/Çocuklar	12	8
17	Enfeksiyon	12	8
18	Pandemi	12	8
19	Yavaş/Yavaşlatmak	12	8
20	Birlikte	12	8

DSÖ'nün pandeminin ilk 7 günü içinde en fazla paylaşım yaptığı günlerin, basın toplantısı yaptığı günler olduğu görülerek yoğunluğu sebebinin basın toplantısıyla ilgili tweet dizilerinin ait tweet mesajlarının neden olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte; incelenen #COVID19 tweetlerin tamamına yakınının tweet dizisi içinde paylaşılan tweetlerin oluşturduğu görülmüştür. Bu durum; tweet dizilerinin paylaşım içeriklerinin, tweet paylaşım konularının ana temasını oluşturduğu gözlemlenmiştir.

En fazla tweet paylaşımının yapıldığı 'mental sağlık ve psikososyal öneriler/bilgilendirmeler'in olduğu tweet dizisinde farklı tarihlerde tweet paylaşımı yapıldığı saptanmıştır. Tweet dizi içindeki tweetlerin farklı tarihlerde paylaşılmış olmasına rağmen bilginin takibi ve konuyla ilgili bütünü görebilmeyi kolaylaştırdığı görülmüştür. Bu kapsamda; tweet dizisi içindeki paylaşımlar aynı konu başlığı altında toplanması sağlanarak paylaşılan tweetler bütün olarak görülebilmektedir.

İncelenen #COVID19 paylaşımlı tweetlerin en yüksek beğeni ve retweet sayısına sahip tweetlerin ilk beş içinde yer alırken ilk üçteki tweet mesajlarının hem en çok beğenilerin ilk üçü hem de en çok retweet edilenlerin ilk üçü olduğu görülmüştür. Bununla birlikte; en popüler tweet ile aynı tweet dizisine ait başka bir tweetinde ilk beşte yer aldığı saptanmıştır. ‘Pandemi’ ve ‘pandemi ilanı’na yönelik ifadelerin olduğu tweetlerin etkileşiminin yüksek olması, toplumun pandemiye yönelik bilgi ihtiyacı duyduğunu göstermektedir.

En popüler ilk beş tweetin ikisinin; en çok izlenen video içerikli tweetler olduğu saptanmıştır. Bu tweetler izlenme sayısına göre sırayla; 13.03.2020 tarihli ‘el yıkama kampanyası videosu’ nun ve 11.03.2020 tarihli ‘#COVID19’ dan korunmaya yönelik 7 basit bilgi adımı videosu’ nun paylaşıldığı tweetler olduğu görülmüştür. Diğer taraftan; paylaşılan video içerikli tweetin, izlenme sayısının yüksek olması her zaman videoların beğenilme ve retweet edilme sayısını etkilemeyeceği görülmüştür.

Araştırmada incelenen video içeriklerinin; hastalıktan korunma yönelik bilgilendirme, kampanya bilgilendirmesi, sağlık iletişimi amacıyla bilgilendirme, basın toplantısı ana konu başlıklarından oluştuğu görülmüştür. Ayrıca; en çok izlenenleri video içerikli tweetler ve en popüler tweetlerin içerik temalarının benzer olduğu görülmüştür.

İncelenen tweetlerde hastag(#) kullanımına bakıldığında; bilgi paylaşımlarda aktif kullanıldığı ve tweetlerin paylaşım temaları ile ilgili bütünlüğü sağlamak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Araştırmada incelenen tweet içeriklerinde en çok kullanılan kelimelere bakıldığında ise; global ve toplum sağlığına ve bulaş/iletime yönelik bilgilendirmeler ile ilgili ifadelerin öne çıktığı görülmüştür. Hastalıktan korunmaya yönelik bilgilerin içerdiği ve bakıma ihtiyacı olan gruplara yönelik ifadelerin bulunduğu tweetlerin ikincil öncelikli paylaşımlar olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlara dayalı olarak;

- Sağlık otoriterleri, pandemi gibi krizlerde toplumu bilgilendirmek için sosyal medya araçlarından Twitter’i kullanarak etkileşimi artırabilir.
- Sağlık otoriterleri, Twitter bilgilendirmelerini daha dikkat çekici içerikler, kısa videolar ve kampanyalar ile çift yönlü iletişim yöntemiyle doğru ve güvenilir bilginin yayılımını sağlayabilir.
- Pandemi sürecinde sosyal medyada doğru bilgi kaynağına ulaşmada sorun yaşayan topluma yönelik doğru ve güvenilir bilginin sağlanması amacıyla sağlık otoriterlerinin, sağlık iletişim araçlarında Twitter’in kullanımı teşvik edilerek yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Bass S.B., Ruzek S.B., Gordon T.F., Fleisher L., McKeown-Conn N., & Moore D. Relationship of Internet Health Information Use with Patient Behavior and Self-Efficacy: Experiences of Newly Diagnosed Cancer Patients who Contact the National Cancer Institute's Cancer Information Service. *Journal of Health Communication*, 2006; 11(2), 219-236.
2. Ventola C.L. Social Media and Health Care Professionals: Benefits, Risks, and Best Practices. *Pharmacy and Therapeutics*, 2014; 39(7): e491.
3. Tosyalı H, Sütçü C.S. Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımının Bireyler Üzerindeki Etkileri. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2016;3(2), 3-22.
4. Zülfikar H. Hastaların İnternet Kullanımı ve Elektronik Ortamdaki Sağlık Bilgilerine Erişim Davranışları. *F.N. Hem. Derg.*2014; Cilt 22- Sayı 1: 46-52.
5. Rosenberg, H., Syed, S., & Rezaie, S. The Twitter pandemic: The critical role of Twitter in the dissemination of medical information and misinformation during the COVID-19 pandemic. *CJEM*, 2020; 1–4. Cambridge University Press.
6. Singh L, Bansal S, Bode L, Budak C, Chi G, Kawintiranon K, Padden C, Vanarsdall R, Vraga E.K, & Wang Y. A first look at COVID-19 information and misinformation sharing on Twitter. *arXiv preprint arXiv:2003.13907*, 2020.
7. Grajales F.J, Sheps S, Ho K, Novak-Lauscher H, Eysenbach G. Social Media: A Review And Tutorial of Applications in Medicine and Health Care. *Journal of Medical Internet Research*, 2014; 16 (2) p: 1-3.
8. Guistini D, Syed MA, Matthew F, Maged N.K.B. Effective Uses of Social Media in Public Health and Medicine: a Systematic Review of Systematic Reviews. *Online Journal of Public Health Informatics*, 2018; 10(2) p: 2-5.
9. Akbolat, M., Amarat, M., Otyıldız N. Sağlık Kurumları, Paydaşları İle İletişimde Twitter'i Nasıl Kullanıyor?. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 2019; 22(1): 181-190.
10. Bulu B, Yağar F, Kopmaz B, Şişman Kitapçı N, Kitapçı O, Kılıç Aksu P, Köksal L, Mumcu G. The Content of Twitter Messages of Different Health Groups: The Role of Social Media in Health. *International Journal of Health Management and Tourism*. 2019; 4(3): 236-228.
11. Chapman S, Freeman B. Who Has Australia's Most-Followed Twitter Accounts in Health and Medicine?. *University of Sydney. School of Public Health, Australia*, 2015; 25(3) p:14.
12. Wong, R., Harris, J. K., Staub, M., & Bernhardt, J. M. Local Health Departments Tweeting About Ebola: Characteristics and Messaging. *Journal of public health management and practice : JPHMP*, 2017; 23(2), e16–e24.
13. Sugawara Y, Narimatsu H, Tsuya A, Tanaka A, Fukao A. Medical Institutions and Twitter: A Novel Tool for Public Communication in Japan. *JMIR Public Health Surveill*, 2016; 2(1): e19.
14. Hawkins J.B, Brownstein J.S, Tuli G, et al. Measuring Patient-Perceived Quality of Care in US Hospitals Using Twitter. *BMJ Quality & Safety*, 2016; 25:404-413.
15. Chew C, Eysenbach G. Pandemics in the Age of Twitter: Content Analysis of Tweets During the 2009 H1N1 Outbreak. *PloS one*,2010; 5(11), e14118.
16. Liu B. F, Kim S. How Organizations Framed the 2009 H1N1 Pandemic via Social and Traditional Media: Implications for US Health Communicators. *Public Relations Review*, 2011; 37(3), 233-244.

17. Fu K, et al. How People React to Zika Virus Outbreaks on Twitter? A Computational Content Analysis. *American Journal of Infection Control*, 2016; 44.12: 1700-1702.
18. Sharma M, Yadav K, Yadav N, Ferdinand K. C. Zika Virus Pandemic—Analysis of Facebook as A Social Media Health Information Platform. *American Journal of Infection Control*, 2017; 45(3), 301-302.
19. Ding H, Zhang J. Social Media and Participatory Risk Communication During the H1N1 Flu Epidemic: A Comparative Study of the United States and China. *China Media Research*, 2010; 6(4), 80-91.
20. Yıldırım, N. Okul Müdürlerinin Motivasyonları Üzerine Nitel Bir İnceleme. *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011; 11(1):71.
21. Sıgı Ü. *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Beta Basım Yayın, 2018.

DERLEME**Öfke Kavramı ve Sağlık Çalışanı Olmak*****Anger Concept and to be Health Worker***

Arzu AYDOĞAN¹, Birgül ÖZKAN²

ÖZ

Öfke ifadesi insanın içinde bulunduğu gerginliği ve stresi dışa yansıtma biçimlerindedir. Özellikle stresli iş ortamında çalışan sağlık çalışanları için öfke ifadesi bireylerin profesyonel tutumlarını ve hasta bakım davranışlarını, ayrıca terapötik iletişim becerilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Son yıllarda artan bilim ve teknolojideki gelişmeler ile birlikte bireylerin yaşam sürelerinin uzaması ve kronik hastalıkların artması ile paralel olarak hastane ve sağlık çalışanlarından beklentilerin de arttığı görülmektedir. Bu durum hastane ortamlarında rekabetin yanında, stresli çalışma ortamını beraberinde getirmektedir ve stresin yoğun olduğu ortamlarda yaşanan en yoğun duygu ifadesi de öfke olmaktadır. Bu derleme yazısında sağlık çalışanlarında öfke kavramı ele alınmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda bu alanda yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ışığında bir değerlendirme yapılmış ve öfke yönetimine ilişkin öneriler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öfke; öfke yönetimi; ruh sağlığı; sağlık çalışanı.

ABSTRACT

The wording of anger is a way of outward reflection of the anxiety and stress experienced by the human being, which may have a negative effect on the professional attitudes, the nursing care, and also the therapeutic communication skills of the healthcare professionals working in a stressful workplace environment. With the increasing of technology and developments in the field of healthcare service, the patient expectations have increased in recent years, which results in not only the competitive, but also the stressful workplace environment in the hospitals. The anger has always been the most intense emotion experienced in stressful environments. The case of anger, which healthcare professionals have, was discussed in this article. In the study, the literature in the related area has been reviewed. As a result, there has been an evaluation that was carried out in the light of the data obtained from the reviewed studies in order to present some suggestions for the anger management.

Keywords: Anger, health associations, mental, health personnel.

Çalışma V. Uluslararası IX. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresinde poster bildiri olarak kabul edilmiştir, 20-23 Kasım 2018 tarihleri arasında sunulmuştur.

GİRİŞ

Türk Dil Kurumunun tanımına göre öfke engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap olarak tanımlanmaktadır (1). Öfke, kişinin doğasında var olan ve yaşamının ilk yıllarında gelişmeye başlayan bir duygudur. Bireylerin günlük hayatı içerisinde sık sık ortaya çıkan öfke duygusu, doyurulmamış istekler veya karşılanmayan beklentiler karşısında gelişmektedir. Bu duygu doğal, evrensel, yaşamın sürdürülmesi için gerekli olan bir duygudur ve doğru bir şekilde kontrol edildiğinde herhangi bir saldırgan davranış veya şiddet barındırmaz (2,3,4,5,6,7). Farklı tanımlara göre ise öfke, duygusal bir tepki, bireyi uyaran bir işaret, yeni öğrenmeleri sağlamak için motivasyon kaynağı, kontrol edilemediği durumlarda hem kişi hem çevresi için zararlı olabilen bir duygu olarak da tanımlanabilmektedir (2,8).

Birey tehdit hissettiğinde, anksiyetesi artar, tehdidin özelliğine göre birey kendisini kızgıncı-kırgın-engellenmiş hisseder ve öfkelenir. Hissedilen tehdit edici durum, benlik saygısını zedeleyici nitelikte ya da karşı konulamayacak güçte ise, öfkenin şiddeti de artar. Öfke duygusu uygun şekilde kontrol edilemediğinde genellikle yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabildiği için, olumsuz bir duygu olarak değerlendirilmektedir. Ancak öfke duygusu olumsuz değil, sanıldığı gibi aksine uygun şekilde kontrol edilebildiğinde bireyi uyaran ve canlandıran bir duygudur (9). Belirli sınırlar içinde yaşanan öfke, bireyin benliğini koruması, kendini çevreye anlatabilmesi, çevresinden kabul görmesi, saygınlık kazanması ve bu saygınlığı sürdürmesi açısından geliştirici ve yapıcı rol üstlenir (9,10)

Öfke aynı zamanda bireye ve çevresine de zarar verebilen bir duygu ifadesidir. Birey tarafından uygun şekilde kontrol edilemeyen öfkenin hem birey üzerinde hem de toplum üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir (11). Öfke duygusunun bireyin kontrolü dışına çıkması sonucu saldırgan davranışlar ortaya çıkabilmekte sonuç olarak da bireyin kişiler arası ilişkilerini ve yaşam kalitesini bozabilmektedir. Öfke hem bu duyguyu yaşayan bireyi, hem de öfkenin yöneltildiği bireyi olumsuz bir yaşantı içine sürükleyebilmektedir. Duygusal, fizyolojik, bilişsel ve sosyal boyutlarda yaşanan öfke ciddi sorunlara da kaynak oluşturabilmektedir. Öfke kişilerarası ilişkilerde sorunlara, suça yönelmeye, çiftlerde boşanmalara, çalışma yaşamında üretkenliğin ve işlevselliğin bozulmasına ve en önemlisi de bireyin hem fiziksel hem ruhsal sağlığında önemli sorunlara neden olabilmektedir (8).

Spielberger, öfke duygusunu sürekli öfke ve durumsal öfke olmak üzere iki boyutta açıklamıştır. Durumsal öfke, bireyin engellendiği durumlarda veya bireyde haksızlık algısı gelişmesi karşısında bireyin yaşadığı gerginliğin, kızgınlığın, sinirlilik durumunun hangi şiddette ortaya çıktığını gösteren bir duygu durumudur. Sürekli öfkeyse, durumsal öfkenin

hangi sıklıkta ortaya çıktığını gösteren bir kavramdır (6). Sürekli öfke, genellikle psikolojik veya fiziksel rahatsızlık durumlarıyla bağlantılı olup (12), sürekli öfke düzeyleri yüksek olan bireylerin toplum içindeki yaşantılarında hayal kırıklığı, kızgınlık ve tehdit algısını daha sık yaşadıkları belirtilmektedir. Dolayısı ile sürekli öfke; aile içi ilişkilerde, iş yaşantısında bireyin diğerleri ile olan ilişkilerini bozabilmekte ve yaşanan iletişim kazaları sonucu sorunlar daha da büyüyerek çözülemez duruma gelebilmektedir, sonuç olarak bireyin saldırgan davranışlar sergilemesine de neden olabilmektedir. Ayrıca sürekli öfke bireyin stresini de tetiklediği için, hem psikolojik hem fiziksel sağlığını da tehdit edebilmektedir (12,13).

Öfke İfade Biçimleri

Öfke duygusu, ifade edilme biçimine göre yorumlanmaktadır. Öfkenin sağlıklı şekilde ifade edilememesi durumunda, bireyin enerjisi tükenmekte, davranışlarını kontrol etmesi güçleşmektedir. İfade edilmemiş öfke, bireyin içten içe kızgınlık ve gücenme duymasına neden olabilmektedir. Bastırılmış öfke, psikosomatik reaksiyonlar ve depresyona zemin hazırlamakla birlikte, bireyin edilgen-saldırgan davranışlar geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu durum, bireyin günlük yaşamını ve kişilerarası ilişkilerini olumsuz etkileyebilmektedir (9,14).

Öfkenin ifade biçimleri bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bireylerin bazıları öfkelerini içlerine atarken, bazı bireyler dışa vurmakta, bazıları ise kullandıkları farklı savunma mekanizmaları ile kontrol etmeye çalışmaktadırlar (9).

Öfkenin İçe Yönelmesi: Bazı bireyler sahip oldukları içsel kuralları nedeni ile öfkelerini ifade etmekte çok zorlanırlar, öfkelerini bastırarak kendilerine engel koyarlar (12). Ancak bu durum, bireyin yaşadığı öfke duygusunu yok etmez, tersine bastırılmaya çalışılan öfke duygusu beklenmedik bir anda ve beklenmedik bir şekilde kontrolsüz ve abartılı olarak ortaya çıkabilir (9). Açığa vurulamayan öfke duygusu bireylerin hem fizyolojik hem psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyerek problemler yaşamalarına neden olur.

Öfkenin Dışa Yönelmesi: Yaşanan öfke duygusunun bağırıp hakaret içeren sözler ile kontrolsüz bir biçimde karşı tarafa yöneltilmesidir. Öfkelerini dışa yönelten bireyler genellikle kaba davranışlar sergileyerek karşılarındaki bireylere zarar verici ve onları aşağılayıcı biçimde davranışlar sergilerler (12).

Öfke Kontrolü: Öfke duygusunun kontrolü öfke duygusunu bastırmak ya da hiç tepki vermemek anlamına gelmemektedir. Spielberger'e göre öfkenin kontrol edilmesi öfkenin önce öfke duygusunu yaşayan birey tarafından fark edilmesi daha sonra da bunu etkili bir biçimde ifade etme yollarını kullanarak yönetebilmesi anlamına gelmektedir (12).

Öfke Yönetimi

Öfke yönetiminde amaç öfke duygusunun sebep olduğu fiziksel ve duygusal şiddeti azaltmaktır. Öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olan olaylardan veya bireyi öfkeleniren kişilerden kaçmak mümkün olmayabilir, ama gösterilen tepkiler kontrol edilebilir. Türk Psikoloji Bülteni'nde (1999) öfke yönetimi tekniklerinin amacı; "saldırganlıktan uzak, şiddet içermeyen, kişinin kendisine ve çevresindekilere zarar vermeyecek şekilde duygusunu ifade etme becerisini kazanmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır. Özetle öfke yönetimi, öfkenin sözel, fiziksel ve davranışsal açıdan ortaya çıkan istenmeyen sonuçlarından kurtulmak için zamanında fark edilerek oluşmadan önce engellenmesini, oluşan öfkenin ise sağlıklı ve uygun bir şekilde ifade edilmesini öğreten bir kavramdır (15). Genel olarak öfke yönetiminde öfkenin kontrolünü sağlayan çok çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Doğru yöntemi bulmak ve uygulamak bireyden bireye değişmektedir. Doğru yöntemi belirlerken önemli olan bireyin kişiliğine, yaşam tarzına uygun olanın seçilmesi ve seçilen yöntemi uygularken de sıkıntı hissetmemesi, yaşam kalitesinin bozulmamasıdır (12,16).

Öfke Kontrol Yöntemleri

1. Problemi Çözme

Bazen yaşanan öfke duygusu bireyin yaşamındaki gerçek ve kaçınılması mümkün olmayan sorunlardan kaynaklanabilir. Böyle bir durumda yapılması gereken önce durumun değiştirilip değiştirilemeyeceğini araştırmaktır. Değiştirilebilecekler için çözüm yollarına başvurmak, değiştirilemeyecekler için ise, sorunla yüzleşmek en doğru yaklaşımdır. Öfkelenilen durum ile ilgili çözüm olamayacak yolları düşünmek ve çıkmaza girmek, öfkenin artmasına neden olmaktan başka bir işe yaramamaktadır (16,17).

2. Bilişsel Yeniden Yapılandırma

Bu yöneme kısaca düşünce tarzını değiştirmek de denilebilir. Öfke zarar görme algısı ya da incinme algısı ve önemli kuralların ihlal edildiği inancı ile ilişkilidir. Haksızlığa uğradığımızı, gereksiz yere incitildiğimizi, ya da hak ettiğimiz bir şeyin başkaları tarafından engellendiğini düşünürsek öfkeleniriz. Yani bireyi öfkeli yapan şey sadece acı ya da zarar değil kuralların ve beklentilerin ihlal edildiği düşüncesidir (18). Düşünceler, öfkeliyken gerçeği yansıtmamaktadır, Öfkeliyken olaylar abartılmış ve çarpıtılmış bir şekilde algılanabilmektedir. Abartılı ve çarpıtılmış düşüncelerin farkında olunup bunların yerine daha mantıklı ve akla uygun düşüncelerin getirilmesi öfke kontrolünde faydalı olabilmektedir. Farkında olmadan çok sık kullanılan öfke duygusunun gelişimine zemin hazırlayan "asla" ya da "her zaman" gibi genelleme sözcükleri kişilerin zihninde sürekli dolaşmaktadır. Bu cümleler bireyin yaşadığı öfke duygusunda haklı olduğunu düşünmesine yol açmakta ve olayla ilgili olarak yargı çoktan

verilmiş olduğu için problemin çözümüne de asla katkıda bulunmamaktadır. Oysa birey öfke duygusunu hissettiğinde mantığa sığınabilir, yani yaşamın içinde iniş ve çıkışların bulunduğunu ve bu durumda geçici bir süreç olduğunu düşünmek daha dengeli bir bakış açısı yakalanmasını sağlayabilmektedir (16).

3. Mizah Kullanımı

Mizahın kullanımı çeşitli yollarla öfkenin yoğunluğunun azalmasına yardımcı olabilen bir yöntemdir, duruma daha dengeli bir bakış açısı sağlayabilmektedir. Mizahın olduğu yerde öfke duygusunun olması pek mümkün değildir. Mizah, sorunlar ile gerçekçi bir şekilde yüzleşebilmektir. Önemli olan mizahı kullanırken alaycı ve aşağılayıcı bir tarzın kullanımından kaçınılmasıdır, çünkü bu da sağlıksız öfke ifadesinin başka bir şeklidir. Mizahın özelliği bireyin olayları ve kendisini çok fazla ciddiye almasını engellemesidir. Öfke ciddi bir duygudur, ancak incelendiğinde öfke yaşayan bireyi güldürebilecek bazı düşüncelerle var oldukları görebilir (6, 15, 17).

4. Gevşeme

Öfke yönetiminde gevşeme teknikleri de sık kullanılan ve oldukça faydalı olan yöntemlerdendir. Derin bir şekilde diyaframdan alınan nefes ve aynı zamanda sakinleştirici durum ve manzaraları zihinde hayal etmek gibi yöntemler, öfke duygusunun yatışmasına yardımcı olmaktadır. Nefes alıp verirken önemli olan karın solunumunu gerçekleştirebilmektir, göğsün şişirilip indirilmesi uygun bir nefes alma şekli değildir. Nefes alma esnasında, kişi kendi kendine “Gevşe! Sakin Ol” şeklinde tekrarlayabilir. Ayrıca yoga gibi kişinin rahatlamasını sağlayan egzersizlerde önerilmektedir (15).

5. Etkili İletişim

Hararetli bir tartışma içine girildiğinde ilk yapılması gereken şey sakinliği korumak ve gösterilen tepkileri gözlemek olmalıdır. Akla ilk geleni söylemek yerine düşünerek asıl söylemek istenileni söylemek daha etkili olabilmektedir (17).

Kişilerarası İletişim: Kişilerin birbirlerine aktarmak istedikleri duyguları ve düşüncelerini ilettikleri bir süreçtir. Başarılı bir iletişimin temel koşulları; karşılıklı olarak saygı içerisinde olmak, diğerlerinin de varlığını kabul etmek ve onları olduğu gibi benimsemek, bireylere önemli ve değerli olduklarını hissettirmek anlamını taşımaktadır (12).

İletişimde “Sen” Dili / “Ben” Dili: İletişimde kullanılan “sen” dili dinleyiciyi suçlayıcı ve eleştirici bir tarzdır. Dinleyicinin yanlış yaptığını yargılayan bir tarzda belirtmektedir. Sen dili konuşmacıya da dinleyiciye de bir yarar sağlamamakta, iki tarafın da birbirlerini anlamaya çalışmak yerine kızgınlık yaşamalarına ve öfkeyi azaltmak yerine gittikçe artmasına neden olmaktadır. Ancak iletişimde “ben dili” konuşmacının sadece yaşadığı duyguları ifade etmesini

sağlamaktadır. Yaşanan durumu yargılayıcı olmayan ve bireyde yarattığı duyguları ortaya koyan bir tutumdur. Ben dili ile verilen mesajlar nettir. Birey böylece kendi duygu ve düşüncelerini karşısındaki bireye onu tehdit etmeden ve yargılamadan iletmektedir, dinleyicinin davranışlarında da olumlu bir değişime yol açmaktadır (12).

6. Çevreyi değiştirmek:

Bazı durumlarda öfke duygusunun ortaya çıkmasına neden olan durumlar, bireylerin kendi etrafındadır. Çevresindeki sorunlar ve sorumluluklardan aşırı bunalan birey, içinde bulunduğu duruma ve durumu temsil eden kişilere karşı şiddetli bir öfke duyar. Böyle durumlarda birey, özellikle gün içerisinde stresli olacağını öngörebildiği zaman dilimlerinde, sadece kendisine özel bir süre yaratabilir. Sessiz bir ortama çekilip kısa bir süre de olsa kişinin kendisini dinlemesi rahatlamasını ve yersiz yere öfkelenmesini engelleyebilmektedir (15,17).

Sağlık Çalışanlarında Öfke Kavramı

İşyeri stresinin en yoğun yaşandığı yerlerden biri olan hastanelerde, sıklıkla yaşanan en yoğun duygu öfkedir (7, 19). Hemşirelerde sık sık bu duygu ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar, zaman zaman kendilerini yeterince ifade edemedikleri için öfke yaşayabilmektedirler. Bununla birlikte çalışma koşulları, ücret yetersizliği, yönetimle ilgili yaşanan olumsuzluklar, ekip üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar, bakımından sorumlu olduğu hasta sayılarının fazla olması, istenilen bakımın verilememesi, çalışma ortamında şiddet durumlarıyla karşılaşma hemşirelerin öfkelenmelerine neden olan diğer önemli unsurlardır (7, 10, 11).

Ülkemizde sağlık çalışanları ve öfke kavramı ile ilgili sınırlı sayıda çalışma bulunmakta olup yapılan çalışmalara baktığımızda Ersoy Kart Acil servislerde çalışan bayan hemşirelerin yaşadıkları tükenmişlik sendromunda öfke duygusunun rolünü incelemiş ve çalışmasının sonucunda, hemşirelerin tükenmişlik düzeylerinin sürekli öfke düzeylerini etkilediğini göstermişlerdir. Duyarsızlık seviyeleri yüksek olan hemşirelerin öfkelerini kolayca ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Özel sektördeki acil servis hemşirelerinin, öfkelerini ifade etmede çok daha büyük güçlükler yaşadıklarını belirten yazar her iki sektörde de öfkelerini içe atanların duyarsızlaşma düzeylerinin arttığını belirtmiştir. Kamu sektöründe çalışan hemşirelerin, öfkelerini kontrol edemediklerinde kişisel başarı algılarının düştüğü aynı grupta sürekli öfke puanları arttıkça, kişisel başarı duygusunun zedelendiği ve duygusal tükenmenin çoğaldığı bulmuştur (20). 2011 yılında Keskin, Babacan, Gümüş ve Engin “Bir grup Sağlık Çalışanında Öfke ve Mizaç Özellikleri’ni incelemişler ve çalışmanın sonucunda sağlık çalışanlarının sürekli öfke düzeylerinin yüksek olduğunu, öfkelerini sağlıklı olarak ifade etmede yetersizlik yaşadıklarını belirtmişlerdir (19). Kaya, Yalçın Atar, Turan, Eskimez, Palloş ve Aktaş 2012 yılında “Hemşirelik ve Ebelik Öğrencilerinin Öfke ve Yalnızlık Özelliklerini

araştırdıkları yazılarında hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin öfke enerjisini olumlu bir şekilde kullanmaları için rehberlik programlarının düzenlenmesinin gerektiği ve böylece yalnızlık da dahil ilişkili sorunların çözümlenebileceğini belirtmişlerdir (21). Baran ve Okanlı ise 2015 yılında yaptıkları çalışmalarında “Hemşirelerde Öfke Düzeyinin İş Doyumuna Etkisini” İncelemişler çalışmanın sonucunda hemşirelerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının iş doyumunu üzerinde etkili olduğunu bulmuşlar ve bu sebeple hemşirelere düzenli aralıklarla öfke kontrolü eğitimlerinin yapılmasını önermişlerdir (7). Duran, Karadaş ve Kader 2016 yılında yaptıkları çalışmalarında Hemşirelik Öğrencilerinin Tolerans Düzeyleri İle Öfke Kontrolleri Arasındaki İlişkiyi incelemişler ve çalışmanın sonucunda hemşirelik öğrencilerinin öfke duygularını yaşayabildiklerini ve öfke enerjisini olumlu bir şekilde kullanmaları için rehberlik programlarının düzenlenmesinin gerektiğini ve böylece tolerans düzeylerinin de olumlu şekilde etkilenebileceğini belirtmişlerdir (22). Kocatepe, Uğur ve Karabacak 2017’de yayınlanan araştırma yazılarında Yoğun bakım ve Palyatif bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile bakım davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişler ve çalışmalarının sonucunda yoğun bakım ve palyatif bakım ünitelerinde hemşirelerin öfke kontrolü ve ifade tarzları hemşirelik bakım davranışlarını anlamlı düzeyde etkilediğini bulmuşlardır. Bu nedenle hemşirelerin öfke kontrol becerilerini geliştirmeye yönelik programların oluşturulmasının hemşirelik bakımının kalitesini olumlu yönde etkileyeceğini belirtmişlerdir (23).

SONUÇ

Sonuç olarak ülkemizde sağlık çalışanları ve hemşireler ile yapılan çalışmalar incelendiğinde büyük kısmının tanımlayıcı çalışma olduğu ve sağlık çalışanlarına yönelik olarak öfke ve öfke kontrolüne yönelik müdahale çalışmalarının yeterli sayıda olmadığı dikkati çekmektedir. Kontrol edilemeyen öfke duygusunun sağlık çalışanlarının iş doyumunu, bakım kalitelerini, sosyal ilişkilerini ve tükenmişlik seviyelerini olumsuz yönde etkilediğini göz önünde bulundurduğumuzda sağlık çalışanlarında öfke kavramının ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Bu sebeple sağlık kuruluşlarında düzenli olarak hizmet içi eğitimler ile sağlık çalışanlarına öfke kontrol eğitimleri verilmeli ve çalışanların vardiyaları da göz önünde bulundurularak tüm personelin bu eğitimlere katılması yönetim tarafından sağlanmalıdır. Diğer yandan hemşirelerin öfke düzeylerini etkileyen dış faktörlerden olan iş ortamında da öfke düzeylerini arttıracak örgütsel faktörlerin azaltılmasına yönelik, yönetimsel düzeyde düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Türk Dil Kurumu [İnternet]. <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.02.2017)
2. Soykan Ç. Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi* 2003;11(2):19-27.
3. Albayrak B. Kutlu Y. Ergenlerde Öfke İfade Tarzı ve İlişkili Faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2009;2(3):57-69.
4. Avcı D. Bilişsel Davranışçı Tekniklere Dayalı Öfke İle Baş Etme Programının Ergenlerin Ruh Sağlığına Etkisi. Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas, 2012.
5. Kelleci M, Avcı D, Erşan E, Doğan D. Bilişsel Davranışçı Tekniklere Dayalı Öfke Yönetimi Programının Lise Öğrencilerinin Öfke ve Atılganlık Düzeylerine Etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 2014;15(4):296-303.
6. İlhan HK. Hemşirelerin Çalışma Ortamında Öfke Düzeyi ve Öfke İfade Tarzı. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2014.
7. Baran M, Okanlı A. Hemşirelerin Öfke Düzeyinin İş Doyumuna Etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 2015;18(1):43-49.
8. Tatlılıoğlu K, Karaca M. Öfke Olgusu Hakkında Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. *International Journal of Social Science* 2013;6(6):1101-1123.
9. Bayrı F. Hemşirelerin Öfke İfade Biçimleri ve Genel Sağlık Durumları İle İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas, 2007.
10. Fitness J. Anger In The Workplace: An Emotion Script Approach To Anger Episodes Between Workers And Their Superiors, Co-Workers And Subordinates. *Journal of Organizational Behavior* 2000;21(2):147-162.
11. Aiken LH, Clarke SP, Sloane DM, Sochalski J Silber JH. Hospital nurse staffing and patient mortality, nurse burn out, and job dissatisfaction. *JAMA*, 2002, 288(16):1987-1993.
12. Yüksel A. Hemşirelerin Öfke Düzeyi ve Verimliliğe İlişkin Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2014.
13. Özkamalı E, Buğa A. Bir öfke denetimi eğitimi programının üniversite öğrencilerinin sürekli öfke düzeylerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2010;6(2):50-59.
14. İmamoğlu S. Öğretmen Adaylarının Öfke ve Öfke İfade Tarzları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.
15. Öztürk E. İlköğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Öfke nedenleri ve Öfke Kontrol Yönetimleri (Elazığ İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ, 2012.
16. Kökdemir H. Öfke ve öfke kontrolü. *Pivolka Dergisi* 2004;12 (3): 7-10.
17. Sülün Ö. Futbol Hakemlerinin Öfke ve Kızgınlık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeylerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman, 2013.
18. Greenberger D. Padesky C.A. 2015. Evinizdeki Terapist. Çeviri Editörü: Armay Z. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

19. Keskin G, Babacan Gümüş A, Engin E. Bir Grup Sağlık Çalışanında Öfke ve Mizaç Özellikleri: İlişkisel bir İnceleme. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 2011;24:199-208.
20. Ersoy Kart M. 2009. Acil Serviste Kadın Hemşire Olmak: Tükenmişlik Sendromunda Öfke Duygusunun Rolü. 21. yy Eşiğinde Kadınlar, Değişim ve Güçlenme. Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi Bildiri Kitabı Cilt 3, Sayfa 147-157.
21. Kaya N, Kaya H, Yalçın Atar N, Turan N, Eskimez Z, Palloş A, Aktaş A. Hemşirelik ve Ebelik Öğrencilerinin Öfke ve Yalnızlık Özellikleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*;2012, 9 (2): 18-26.
22. Duran S, Karadaş A, Kader E. Hemşirelik Öğrencilerinin Tolerans Düzeyleri İle Öfke Kontrolleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2016;7(3):39-44.
23. Kocatepe V, Uğur E, Karabacak Ü. Yoğun Bakım ve Palyatif Bakım Ünitelerinde Çalışan hemşirelerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzları ile Bakım Davranışları Arasındaki İlişki. *F.N. Hemşirelik Dergisi* 2017;25(1):13-20.

DERLEME**Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi****Content Analysis of Studies on Sexual Abuse in Childhood**

Melis HIDİR¹, Fatma Elif KILINÇ²

ÖZ

Amaç: Çocuk cinsel istismarı çocuğun fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim düzeyi göz önüne alındığında anlamlandırılmayacağı, kendi rızası dışında gelişen cinsel eylemlere zorla ya da ikna edilerek dâhil edilmesidir. Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalmak çocuğun tüm gelişim alanlarını uzun ve kısa vadeli olarak önemli ölçüde etkileyen küresel halk sağlığı sorunlarından biridir. Bu çalışmanın amacı çocukluk döneminde görülen cinsel istismara yönelik yapılmış çalışmaların sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir.

Yöntem: Değerlendirmede 01.01.2019 - 05.05.2020 tarihleri arasında PubMed veri tabanına ait yayınlardan “child sexual abuse” sözcük grubu kullanılarak yapılan arama ile ulaşılan çalışmalar taranmıştır. Bu anahtar kelime ile ilgili tarih aralığı sınırlandırılarak toplam 3201 çalışma görüntülenmiş olup tam metin olarak 2649 çalışmaya ulaşılmıştır. Konunun içeriği, yaş aralığı (0-18), başlık ve anahtar kelime uygunluğu, araştırma makalesi olması gibi kriterler değerlendirilerek uygun olmayan araştırmalar, derleme makaleler ve meta-analiz çalışmaları bu çalışmaya dâhil edilmemiştir. Değerlendirme kriterlerini karşılamayan çalışmalar çıkarıldığında toplam 12 makale incelenmiştir.

Bulgular: Çalışmalar incelendiğinde çalışma grubunun çoğunu ergenlerin oluşturduğu, cinsel istismar öyküsü olan çocukların, istismarcılarının çoğunun yakınlarındaki kişiler olduğu, istismarın zararlı madde kullanımı, depresyon, anksiyete, uyku bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ile ilgili doğrudan ilişkisi olduğu ve intihar etme düşüncelerinin olduğu bulunmuştur.

Sonuç: Çocuk cinsel istismarı çocuğun hayatında derin izler bırakarak yetişkinliğe kadar etkisini sürdüren problemlere neden olmaktadır. Cinsel istismarın risk faktörleri ve sonuçları arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik araştırmalar, erken müdahale ve önleme programlarına yönelik araştırmalara göre daha fazladır. Çocuk cinsel istismarı yaygınlığını azaltmak için gelişimi bilen kişiler tarafından yapılacak değerlendirmelere, aile ve okul temelli programlara, bu değerlendirme ve programların etkililiğinin araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Cinsel istismar, çocuk cinsel istismarı, sistematik derleme

ABSTRACT

Aim: Child sexual abuse is the forced or persuaded involvement of the child in sexual actions which the child cannot make sense considering the level of physical, mental and emotional development of child without his/her consent. Exposure to sexual abuse in childhood is one of the global public health problems that significantly affect all areas of development of the child in the long and short term. The aim of this study is to evaluate the studies on sexual abuse seen in childhood in a systematic way.

Method: In the evaluation, the studies conducted using the word group “child sexual abuse” belong to PubMed database published in English between 01.01.2019 - 05.05.2020. With this keyword, a total of 3201 studies were displayed and 2649 studies were reached as full text limited to this. The criteria such as content of subject, age range (0-18), title and keyword suitability, being research articles are evaluated but inappropriate studies, review articles and meta-analysis studies are not included in this study. Total of 12 articles were examined when studies that didn't obviate the evaluation criteria were removed.

Results: When the studies were examined, there were found that the majority of the study group consisted of teenagers, most of children have a history of sexual abuse are close to abusers, abuse has a direct relationship with harmful substance use, depression, anxiety, sleep disorders, posttraumatic stress disorder and they have suicidal thoughts.

Conclusion: Child sexual abuse engrave in child's life and causes problems that continue effectively till adulthood. Research to examine the relationship between the risk factors and consequences of sexual abuse is higher than research for early intervention and prevention programs. In order to decrease the prevalence of child sexual abuse, there are needs for evaluations to be made by people who know the development, family and school-based programs, and researching the effectiveness of these evaluations and programs.

Keywords: Child sexual abuse, sexual abuse, systematic review

¹İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı, ²Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, **Sorumlu Yazar:** Melis HIDİR, e-posta: melis.hidir@kavram.edu.tr, **ORCID No:** 0000-0003-4809-6729

GİRİŞ

Çocuk cinsel istismarı cinsiyet, din, dil, ırk, ayrımı gözetmeksizin dünyanın hemen hemen her yerinde çeşitli sosyal ve ekonomik gruplar arasında meydana gelen, etkisini yaşam boyu sürdürerek kişide kalıcı etkiler bırakan, çocuk haklarının ihlal edildiği bir halk sağlığı sorunudur (1,2).

İçinde bulunduğu zaman diliminden ve kültürden önemli ölçüde etkilendiğinden dolayı çocuklara yönelik cinsel istismar teriminin evrensel bir tanımının yapılması zordur. Çocukların cinsel istismarı geniş çapta incelendiğinde yapılan tanımların ülkeler, kuruluşlar ile araştırma ve klinik merkezleri arasında dahi farklılık gösterdiği görülmektedir (3). Bir eylemin veya deneyimin çocuk cinsel istismarı olarak tanımlanması için, yetişkinler tarafından gerçekleştirilen cinsel haz almaya yönelik, çocuğun rızasının olmadığı fakat dâhil olduğu her türlü temas içeren ve temas içermeyen davranışın kötüye kullanılarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Temas içeren her türlü eylem (vajinal veya anal penetrasyon veya penetrasyon girişimi), oral-genital veya oral-anal temas, okşama (doğrudan veya üzerinde kıyafet varken) veya temas içermeyen eylemler (zorlama, kandırma, ikna etme, tehdit etme, yetişkinin cinsel doyumuna yönelik baskı kurma, çocuğun genital bölgesini ve memelerini teşhir etme, mastürbasyon yaptırma veya izletme, diğer kişilerle fuhuş dâhil olmak üzere cinsel eylemler yaptırma, poz verdirme, soyundurma ve performans sergileme) bu tanımın içine girmektedir. (4-6).

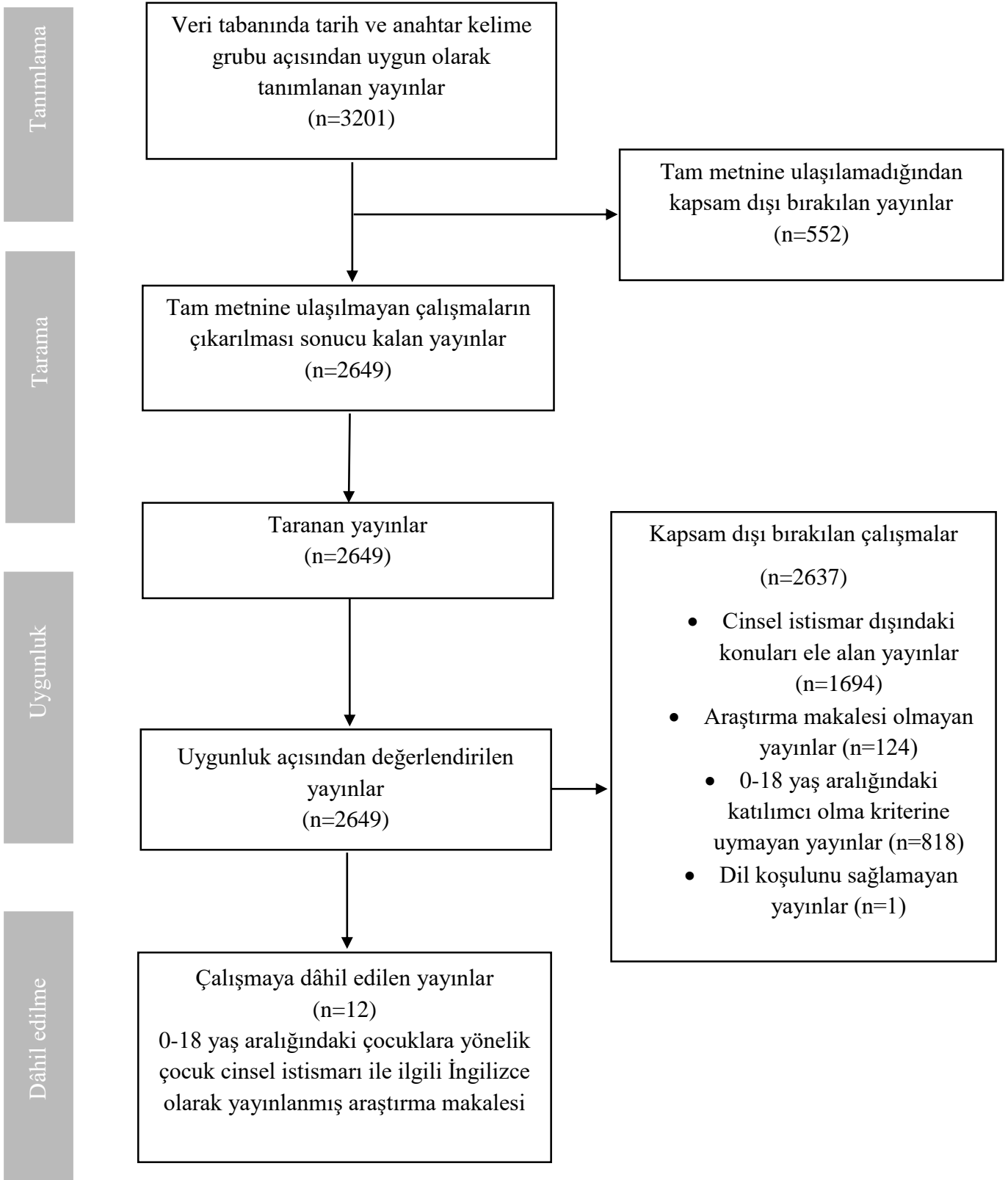
Çocuk cinsel istismarı tanımlarının, gelişimsel değerlendirme ölçüm araçlarının farklılık göstermesi ve eylemlerin çoğunlukla bildirilmemesi, görülme sıklığı ve yaygınlığın tespitini de zorlaştırmaktadır (6,7). Konu ile ilgili yapılan birçok çalışma, uluslararası kalkınma örgütleri ve kurumların raporları, istismarın belirlenmesindeki zorluklar nedeni ile cinsel istismar oranlarının tam olarak gerçeği yansıtmadığını ileri sürmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki çalışmalar, gelişmekte olan ülkelere kıyasla erkeklerde daha düşük ve kızlarda daha yüksek yaygınlık oranı olduğunu belirtmektedir. Yapılan bu araştırmalarda küresel çocuk cinsel istismar oranlarının erkekler için %7.6-7.9 ve kızlar için %18.0-19.7 arasında olduğunu göstermektedir (8,9). Martin ve Silverstone (2013), bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda çocuklara yönelik cinsel istismarın görülme sıklığının “buzdağı” na benzetilebileceğini ifade etmişlerdir. Yüzeyin üstündeki kısım açıklanan az sayıdaki oluşumu, yüzeyin altındaki kısım ise gösterilmeyen, gizli kalmış çok sayıdaki oluşumu içerir (10). İstismara uğrayan çocukların istismarcılardan daha fazla zarar görmekten veya suçlanmaktan kaynaklanan korku, endişe, utanç gibi duygularla birlikte kültürel değişkenler çocuk cinsel istismarının gerçek yüzünün maskelenmesine ve buzdağının görülmeyen yüzeyinde kalmasına neden olmaktadır (1,11,12).

Cinsel istismara çocukluk döneminde maruz kalma ve istismarın çocuklar üzerindeki etkileri ve risk faktörleri üzerine yapılmış araştırmalar literatürde geniş ölçüde yer almaktadır. Bununla birlikte cinsel istismara maruz kalan çocukların nörolojik beyin yapılarında değişiklikler görülebileceğini, depresyon, zararlı madde kullanımı gibi zihinsel ve davranış problemleri gösterme olasılığının daha yüksek olduğunu kanıtlayan çalışmalar mevcuttur (13,14). Bu çocuklarda başkasına karşı güven problemleri yaşama, istismarın tekrar yaşanacağına dair yüksek kaygı, intihar girişiminde bulunma, histerik veya konversiyonel davranış problemleri, uyku ve yeme bozuklukları, eğitimsel zorluklar ve riskli cinsel davranışlar da görülebilmektedir (15,16).

Bu çalışmada değerlendirmeye alınan araştırmaların yukarıda sözü edilen çocuk cinsel istismarına yönelik risk faktörlerinden ve sonuçlarından hangisi ya da hangilerine dair bulguların yer aldığı incelenmiştir.

YÖNTEM

Çalışmada çocukluk döneminde görülen cinsel istismara yönelik son bir yılda yapılmış araştırmaların sistematik bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Çocuk cinsel istismarı ile ilgili sağlık bilimleri konusunda yapılan uluslararası çalışmalar ve yayımlanan makalelerin incelenmesi açısından yalnızca PubMed veri tabanındaki araştırmalar ele alınmıştır. Araştırmada bu amaca yönelik olarak 01.01.2019 - 05.05.2020 tarihleri arasında uluslararası yayınlanan çalışmalar için PubMed veri tabanında “child sexual abuse” sözcük grubu girilerek tarama yapılmıştır. Bu tarama yalnızca İngilizce olarak yayınlanmış çalışmalar belirlenerek yürütülmüştür. Elektronik arama ile saptanan ilgili tüm yazıların başlık ve özetleri, araştırmacılar tarafından bağımsız olarak gözden geçirilmiştir. Sonuçlara göre 3201 çalışma gözden geçirilmiş olup konu ile doğrudan ilgisi olmayan, tam metnine ulaşılmayan, yaş grubuna uymayan, anahtar kelimelerin koşulu sağlamaması gibi kriterlere uygun olmadığı düşünülen yayınlar, derleme makaleler ve birbirinin tekrarı olan aynı yazılar tarama kapsamı dışında tutulmuş ve değerlendirmeye alınmamıştır. Tarama sonucunda toplam 12 çalışma incelenmeye alınmıştır. İncelenmeye alınan çalışmalar dikkatlice okunmuş olup çalışmaların nasıl seçildiğine dair Şekil 1.'de gösterilen işlem basamakları sırasıyla gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Analiz için yayınların seçimi ve değerlendirilmesi ile ilgili adımları içeren akış şeması.

BULGULAR

Çocukluk döneminde görülen cinsel istismara yönelik yapılmış çalışmaların detayları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çocukluk döneminde görülen cinsel istismara yönelik yapılmış çalışmalar

Yazar	Amaç	Yöntem	Bulgular
Marques ve ark. (16)	Cinsel istismar öyküsü olan çocukların gösterdikleri klinik belirtiler ile bilişsel testlerden aldıkları sonuçlar arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amaçlanmıştır.	7-12 yaşları arasında cinsel istismar öyküsü olan 24 çocuk ile cinsel istismar öyküsü olmayan 25 çocuğun ebeveynleri / bakıcıları ile görüşülmüş ve ilgili kişilere ‘Demografik Bilgi Formu, Cinsel İstismar Değerlendirme Anketi içinde yer alan Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği (WISC-III), İz Sürme Testi (TMT-A/B), Rey-Osterrieth Karmaşık Figür Testi (ROCF), Wisconsin Kart Eşleme Testi (WCST), Sözel Akıcılık ve Seçici Hatırlatma Testleri gibi nöropsikolojik testler’ uygulanmıştır	Çocukların cinsel istismara maruz kalmalarındaki önemli risk faktörleri arasında birbiriyle çatışan, boşanmış, alkol, uyuşturucu gibi zararlı maddeleri kullanan ebeveynlerin etkisinin büyük ölçüde önemli olduğu bulunmuştur. Cinsel istismar failinin yüksek bir oranla babaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel istismar öyküsü olan çocukların bilişsel beceri testlerinde konsantrasyon sorunları yaşadıkları, dikkat ve hafıza gerektiren görevleri yerine getirmede sorun yaşadıkları ve bu gibi durumların bilişsel performans işlevlerini etkilediği bulunmuştur.
Rinne- Albers ve ark. (17)	Cinsel istismara bağlı olarak travma sonrası stres bozukluğu tanısı almış ergenler ile tanı almamış ve cinsel istismar öyküsü olmayan ergenlerin beyin yapısındaki kortikal kalınlığın, yüzey alanının ve hacmin incelenmesi amaçlanmıştır.	Çalışma grubunu, cinsel istismar öyküsü olan 21 ergen ile herhangi bir cinsel istismar öyküsü bulunmayan normal ve sağlıklı gelişim gösteren 21 ergen oluşturmaktadır. Her iki ergen grubunda da belirtileri değerlendirmek için ‘Kaygı Bozuklukları Görüşme Formu-Çocuk/Ebeveyn Formu (ADIS-C/P), Çocuklar İçin Travma Belirti Kontrol Listesi (TSCC), Adolesan Disosiyatif Yaşantılar Ölçeği (A-DES) ve Ergenlik Gelişimi Ölçeği (PDS)’ni içeren standartlaştırılmış araç seti ve manyetik rezonans görüntüleme sistemi kullanılmıştır.	Gruplar arasında beyinde frontal lob alanında bulunan orbitofrontal korteks, singulat korteks, cingulate korteks gibi bölgelerin herhangi birinde yüzey alanı, kortikal kalınlık ve hacim için anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.
Rajan ve ark. (18)	İlk cinsel istismar tanısından önce Stockholm Bölgesi'nde yaşayan 12-17 yaşları arasındaki kız çocukları ile cinsel istismar tanısı almamış kız çocukları arasındaki sağlık yaşam kalıplarını karşılaştırmak amaçlanmıştır.	1 Ocak 2011 - 31 Aralık 2018 tarihleri arasında Stockholm Bölgesi'nde yaşayan 12-17 yaşları arasında, uzman acil kliniğinde cinsel istismar tanısı alan kızlar deney grubunu, tanısı olmayan kızlar kontrol grubunu oluşturmaktadır. Cinsel istismar teşhisi için ergenlere tanı koyulmadan iki yıl önce kliniğe gelme nedenleri, hekimlerin önerdiği ilaçlar, çalışmanın verilerini oluşturmaktadır.	Cinsel istismar tanısı alan ergenlerin kontrol grubundaki ergenlere göre ilk tanıdan önce psikolog, terapist, sosyal hizmet uzmanı gibi sağlık personeline başvurdukları ve başvurma nedenleri arasında psikoz, intihar girişimi, stres, zararlı madde kullanımı, depresyon, anksiyete ve uyku bozukluğu gibi sorunların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar bu sağlık sorunlarının geçici olmadığını, ancak cinsel istismarın ilk tanısından iki yıl önce görülebildiğini ve cinsel

Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmalar

		Ergenlerin hekimlere yaptıkları ziyaretlerin nedenleri iki grup arasında karşılaştırılmıştır.	istismarın ilk tanısının kaydedilmesi yaklaştıkça sorunların arttığını göstermektedir.
Do ve ark. (19)	Okul çağındaki çocukların cinsel istismar konusundaki bilgi ve tutumları ile bilgi ve tutumlarını etkileyen risk faktörlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.	Dört ila dokuzuncu sınıfa devam eden 10-16 yaşları arasındaki 800 Vietnamlı öğrenci arasında kesitsel bir çalışma yapılmıştır. Veriler sosyodemografik bilgi formu ve çocukların cinsel istismarına ilişkin algılarını ve tutumlarını içeren bir anket uygulaması ile toplanmıştır.	Katılımcıların çocuklarda cinsel istismar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı, büyük çoğunluğun erkeklerin cinsel istismar mağduru olamayacağını, failerin akraba olamayacağını ifade ettikleri, yarısından fazlasının ise okullar ve evleri güvenli bir yer olarak kabul ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Ebeveynlerin ve okulların çocuklara cinsel istismar ve cinsel eğitimle ilgili bilgiler sunmadıkları bulunmuştur.
Wong ve ark. (20)	Hong Kong'daki çocuk istismarı ve intihar girişimleri arasındaki ilişkiyi araştırmak ve istismara maruz kaldıktan sonra intihar girişimi için hastaneye başvuru zamanlamasını belirlemek amaçlanmıştır.	Çalışma grubunu 1 Ocak 1995 - 31 Temmuz 2016 tarihleri arasında çocuk istismarı veya grip enfeksiyonu tanısı ile bir devlet hastanesine başvuran 18 yaşından küçük 54.256 hasta oluşturmaktadır. Tüm kamu hastanelerine başvuran hastaların kaydının bulunduğu Hong Kong Hastane Kurumu'nun EPR sisteminden alınan veriler çocuk istismarı ve intihar girişimleri şeklinde kodlanarak analiz edilmiştir.	Sonuçlar, cinsel istismara maruz kalan çocukların intihar girişimi oranının fiziksel istismara maruz kalan ve grip enfeksiyonu ile hastaneye başvuran çocuklara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Uzun süreli izlemde, istismara uğrayan çocuklarda tekrarlanan intihar girişimi yüzdesi yüksek oranda bulunmuştur.
Jonsson ve ark. (21)	İsveçli ergenlerin çevrimiçi ortamda tanıştığı bir kişinin cinsel istismarına maruz kalma deneyimlerini incelemek amaçlanmıştır. Sosyodemografik altyapı, duygusal, fiziksel, cinsel istismar deneyimleri, ruhsal sağlık, ebeveynler-çocuk ilişkisi ile çevrimiçi ortamda cinsel istismar arasındaki ilişkinin incelenmesi çalışmanın diğer bir amacıdır.	Çalışma grubunu İsveç'te liseye devam eden 5715 ergen oluşturmaktadır. Veriler sosyodemografik özellikler, istismar deneyimleri ve internet ortamında sergilenen riskli davranışlarla ilgili maddeleri içeren 116 soruluk anketin öğrenciler tarafından doldurulması ile elde edilmiştir.	Cinsel istismar öyküsü ve cinsel ilişki deneyimi olmayan bireylerle, cinsel istismar öyküsü ve cinsel ilişki deneyimi olan bireyler arasında sosyodemografik özelliklerin ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çevrimiçi ortamda cinsel istismar öyküsü bulunan ergenlerin çevrimiçi ortamda cinsel istismar öyküsü bulunmayan ergenlere göre fiziksel, duygusal ve cinsel istismar dâhil olmak üzere farklı istismar deneyimlerini içeren geçmişlerinin olduğu bulunmuştur. Sonuçlar, çevrimiçi ortamdaki riskli davranışların; ebeveynlerle olan zayıf ilişkiler, düşük benlik saygısı, daha zayıf ruhsal sağlık gibi durumları etkilediğini, bu bireylerin çevrimiçi olarak cinsel ilişkiye girme davranışını ve bilinmeyen kişilerle

			olan cinsel temaslarını artırdığını göstermektedir.
Hebert ve ark. (22)	Kanada'nın Quebec eyaletinde liseye devam eden ergenlerle yapılan çalışmada çocuk cinsel istismarı yaygınlığını tahmin etmek, ruh sağlığı sorunları ile riskli davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.	Çalışmada lise 10-12. sınıflara devam eden ergenlerin 'Quebec Gençlerinin Romantik İlişkiler Araştırması' ndan elde edilen veriler kullanılmıştır. Veriler sosyodemografik bilgiler, Erken Travma Envanteri, Ebeveyn ve Akran Bağımlılığı Envanteri, Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği, Travma Sonrası Stres Bozukluğu Ölçeği (PTSD), Kessler Psikolojik Sıkıntı Ölçeği, Kendini Tanımlama Envanteri, Ergenlerde Alkol ve Uyuşturucu Tüketimi Ölçeği gibi ölçeklerden alınan cevaplar ve araştırmacıların oluşturduğu soruları içeren araç seti ile toplanmıştır.	Ortalama 15,35 yaşlarındaki ergenlerde, kızların %14,9'unun ve erkeklerin %3,9'unun çocuk cinsel istismarı yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel istismar öyküsü olan ergenlerin neredeyse yarısının kliniklere ruhsal sıkıntı, düşük benlik saygısı ve intihar düşünceleri ile başvurduğu, her üç kızdan birinin ve cinsel istismara uğramış beş erkekte birinin intihar girişiminde bulunduğu bildirilmiştir. Çocukluk döneminde cinsel istismar öyküsü olan ergenlerin bilişsel gelişiminin olumsuz yönde etkilendiği ve yüksek risk taşıdığı bulunmuştur.
Borelli ve ark. (23)	Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kalan annelerin kendi cinsel istismar öyküleri ve travmaları ile çocuklarının cinsel istismar öykü ve çocuklarında görülen klinik semptomlar arasındaki ilişkileri araştırmak amaçlanmıştır.	Çalışma grubunu üniversite kliniğinde kayıtlı cinsel istismar öyküsü bulunan 43 çocuk ve 63 anne ile herhangi bir cinsel istismar öyküsü bulunmayan anne ve çocuklar oluşturmaktadır. Veriler annelerin çocukluk döneminde yaşadıkları cinsel istismar ve travma ile ilgili sorulardan alınan bilgilere ve annelerin Çocuk Davranış Kontrol Listesi (CBCL) ölçeğine verdikleri yanıtlara göre toplanmıştır.	Çocuklukta cinsel istismara maruz kalan annelerin çocuklarında cinsel istismar görülme olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kendi cinsel istismar öyküsünü derinlemesine konuşabilen, düşünce ve duygularını açıkça belirten annelerin cinsel istismara maruz kalan çocuklara sahip olma olasılıklarının daha düşük olması bulunan diğer bir sonuçtur.
Runarsdottir ve ark. (24)	15 yaşındaki İzlandalı ergenlerde cinsiyet ve ailenin refah düzeyi faktörlerinin cinsel istismar yaygınlığı üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.	Çalışma grubunu 15 yaşındaki 3618 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler Olumsuz Çocukluk Deneyimi Ölçeği'nden alınan cinsel istismara yönelik sorulara ve araştırmacılar tarafından hazırlanan aile refah düzeyini içeren sorulara verdikleri cevaplar toplanarak analiz edilmiştir.	Katılımcıların %15'inin cinsel istismar mağduru olduğu, özellikle kızların erkeklere göre cinsel istismara maruz kalma olasılığının iki katından fazla olduğunu ve düşük sosyoekonomik duruma sahip olmanın ergenlerin cinsel istismara maruz kalma olasılığını artırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.
Lo ve ark. (25)	Makao'da yaşayan ergenlerin akran iletişimi, okula bağlılık, madde bağımlılığı gibi değişkenler ile cinsel davranışlar arasındaki	Çalışma grubunu 15-17 yaşları arasındaki 2555 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler okula bağlılığı, akran ilişkilerini ve madde bağımlılığını içeren ilgili ölçeklerden seçilen sorular ve araştırmacılar tarafından hazırlanan cinsel istismara yönelik	18 yaşın altındaki ergenlerde zararlı madde kullanımının (sigara, alkol, uyuşturucu) akran etkisi, okula olan bağlılık ve riskli cinsel davranışlarla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tüm faktörler arasında ergen cinsel istismarını en güçlü yönde etkileyen

Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar Üzerine Yapılan Çalışmalar

	ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	sorulardan elde edilen cevaplar ile toplanmıştır.	değişkenin zararlı madde kullanımı olduğu bulunmuştur.
Miragoli ve ark. (26)	Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB)tanısı bulunan ve bulunmayan cinsel istismar mağduru çocukların yasal ifade verirken kullandıkları yapısal dil bilgisi farklılığının incelenmesi amaçlanmıştır.	Veriler ortalama yaşı 10 olan cinsel istismar mağduru 89 çocuğun travma anlatılarının dinlenip Dilbilimsel Araştırma ve Kelime Sayısı Kitabı (LIWC)'deki gerekliliklere bağlı kalınarak değerlendirilmesi sonucu elde edilmiştir.	Çalışmada TSSB'si olan çocukların TSSB'si olmayan çocuklardan çok daha fazla birinci şahıs tekil zamir (ben) kullandığı bulunmuş ve çocukların travmatik anılarını benlik şemasıyla kodladığı sonucuna ulaşılmıştır. TSSB'si olan çocukların TSSB'si olmayan çocuklara göre birbiriyle bağlantılı ve tutarlı anlatılar sağlayamadığı, bilişsel düzeyde kelime sayılarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Bosschaart ve ark. (27)	Cinsel istismar şüphesi ile kliniğe gelen 0-11 yaşları arasındaki çocukların ebeveynleri tarafından gözlemlenen cinsel davranışları, bu davranışların hangi durumlarda endişe verici olduğunun ve bu çocukların görüşmeler sırasında verdikleri sözlü ve sözsüz tepkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.	Cinsel istismara maruz kalma şüphesi olan 130 çocuk, bir hastanenin acil poliklinik servisinde pediatrik değerlendirmeye alınmıştır. Veriler ebeveynlerden alınan bilgiler, hastaneden alınan klinik bilgiler, çocukların sergiledikleri davranışlar ve dil gelişimi becerilerini değerlendirmek için kullanılan 'Cinsel Bilgi Resmi Aracı (SKPI)' ile toplanmıştır.	Çocukların %37'sinde görülen cinsel davranışlar endişe verici veya çok endişe verici olarak bulunmuştur ve çocuk cinsel istismarı şüphesi ile kliniğe başvuran çocukların klinisyenler tarafından uygun olmayan cinsel davranış sorunları ve cinsel eğitim bilgi düzeyi açısından değerlendirilmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA

Çocukluk döneminde görülen cinsel istismara yönelik son bir yılda yapılmış çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada araştırmalardaki çalışma grubunda, okul öncesi dönemdeki çocuklara göre ergenlik dönemindeki çocukların daha ağırlıkta olduğu, erkek cinsel istismarı ile ilgili araştırmaların kadın cinsel istismarının gerisinde kaldığı görülmektedir. Çocuk cinsel istismarının risk faktörleri ve sonuçları ile ilgili yapılmış çalışmaların, istismarı önlemeye yönelik müdahale çalışmalarına oranla daha fazla olduğu saptanmıştır.

Çocuk cinsel istismarı ile ilgili yapılmış çalışmalar, çocukların yaşadıkları çevrenin aile özelliklerinin ve büyüme deneyimlerinin cinsel istismara maruz kalmada risk faktörleri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çocuk cinsel istismarının yaşandığı ailelerde, boşanmış aile yapısı, aile içi şiddet, genç ebeveynlik, eşler arasındaki şiddetli geçimsizlik, iletişim sorunları, alkol ve madde bağımlılığı, ekonomik sorunlar, çocukla duygusal yakınlığın kurulamaması ve

sosyokültürel seviyenin düşük olması gibi risk faktörleri görülmektedir (28,29). İncelenen ilk araştırma bu risk faktörlerini destekler niteliktedir. Çalışmada ebeveynler arasındaki geçimsizlik (%80), boşanmış ebeveynler (%68) ve bu ebeveynlerin alkol, uyuşturucu gibi zararlı madde kullanımı (%76) çocuk cinsel istismarının risk faktörleri olarak bulunmuştur (16). Bu risk faktörlerinin yanında bebeklik ve erken çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalan çocukların beyin gelişimi ve beyin gelişimine olan etkileri üzerine yapılan araştırmalar artmıştır. Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre, çocuğun ilk yıllarında geçirmiş olduğu uzun süreli veya beklenmedik kötü muamele öyküsü olan çocuklarda beyin gelişimi üzerinde fizyolojik değişiklikler görülebilmektedir. Beynin gelişimindeki bu tür değişiklikler ise; çocuğun fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini etkilemektedir. Travma sonrası stres bozukluğunun psikofizyolojik, yapısal ve fonksiyonel nörogörüntüleme ve endokrinolojik, genetik ve moleküler boyutta incelemeyi amaçlayan bir çalışmada özellikle cinsel veya fiziksel istismar bağlantılı travmatik deneyimi olan hastaların serum/plazma kortizol düzeylerinin daha düşük olduğu bildirilmiştir (30). Rinne-Albers ve arkadaşlarının (17) yaptıkları çalışma incelendiğinde ise cinsel istismar öyküsü olan ve olmayan ergenlerin beyindeki kortikal kalınlığı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Cinsel istismara bağlı olarak ortaya çıkan travmaya özgü araştırmalar, çocuklukta olumsuzlukların uzun vadeli risklerini azaltan ve hem çocukluk, hem ergenlik hem de yetişkinlik döneminde uygulanacak müdahalelerin daha açık bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunabilir.

Klinik ve alan çalışmalarındaki çok sayıda araştırma, çocuk cinsel istismarının çocukların ruhsal sağlığına olan etkilerinin sonuçlarına odaklanmıştır. Ulaşılan sonuçlar çocuk cinsel istismarına maruz kalan çocukların psikolojik semptom gösterme riskinin arttığı, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu yaşadıkları ve özellikle intihar eğilimi olduğu yönündedir (31,32). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yapılan bir araştırmada cinsel istismar öyküsü olan bireylerde intihar girişimi davranışı ile çocuk cinsel istismarı ve psikopatolojinin aracılık ettiği intihar davranışı arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (33). İmren ve arkadaşlarının (34) yaptığı çalışmada cinsel istismara maruz kalan çocuklarda görülen ruhsal bozukluğun travma sonrası stres bozukluğu olduğu tespit edilmiştir. Çalışma grubunun %14'ünde istismar sonrası intihar girişimi saptanmıştır. İntihar girişiminde bulunan olguların tamamının kız çocuk olduğu ve 13 yaşın üzerinde intihar girişiminin arttığı belirlenmiştir. İncelenen üç araştırmanın sonuçları arasında daha önce yapılmış bu çalışmalardaki benzerlikler tutarlıdır. Rajan ve arkadaşlarının (18) yaptığı çalışmanın sonuçları, ergen kızların psikoz, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, intihar girişimleri, stres, anksiyete, depresyon veya uyku bozuklukları için tanı, semptom veya ilaç ihtiyacı olduğunda cinsel istismarın ortaya çıkabileceği düşüncesi

ile sorgulanması gerektiğini güçlü bir şekilde göstermektedir. Wong ve arkadaşlarının (20) yaptığı çalışmada bulunan önemli sonuçlardan biri, cinsel istismara maruz kalan çocukların %4,13'ünün 5 yıl içinde intihar girişimi nedeniyle hastaneye başvurması ve bu oranın 20 yıl içinde %7,1'e ulaşmasıdır. Hebert ve arkadaşlarının (22) yaptığı çalışmada cinsel istismar öyküsü bulunan kızların psikolojik sorun, travma sonrası stres bozukluğu, intihar düşüncesi ve girişimlerini kliniklere bildirme olasılıklarının erkeklere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk cinsel istismarı ile ilgili yapılmış çalışmalar son yıllara kadar hep kız çocuklarıyla yapılan araştırmalara dayanmaktadır ve sonuçlar erkek çocuklarında kız çocuklarına göre cinsel istismar görülme riskinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Do ve arkadaşlarının (19) Vietnamlı çocuklarla yaptıkları çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun (%80) erkeklerin cinsel istismara maruz kalmayacağını ifade etmeleri önemli bulgulardan biridir (19,35). Oysa 25 yılı aşkın süredir, birçok çalışma erkeklerin cinsel istismar veya saldırı yaşadıklarını göstermektedir. Erkek cinsel istismarıyla ilgili araştırmalar kadın cinsel istismarının gerisinde kalmıştır, dolayısıyla erkek cinsel istismarının farkındalığı eksiktir. Özellikle ataerkil toplumsal normlara sahip gelişmekte olan ülkelerde görülen istismarın yaşam boyu etkilerinin erkek çocuklarını daha fazla etkileyeceği inancı, çaresizlik, cinsel istismara tekrar maruz kalma ve etiketlenme korkusu nedeniyle duygularını ifade edemeyip sessiz kalmaları bu durumun nedenleri olabilmektedir (11,36). Bununla beraber yapılan araştırmalar erkek çocukların azımsanamayacak bir oranda, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kaldığını göstermektedir. Finkelhor ve Lewis'in (37) yaptıkları çalışma incelendiğinde kızların 1/4'i ile 1/3'inin, erkek çocukların da 1/10'inin cinsel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ceylan ve arkadaşlarının (38) Van Bölgesindeki bir hastaneye cinsel istismar nedeni ile getirilen çocukların değerlendirilmesini amaçladıkları çalışmasında cinsel istismara maruz kalan toplam 8 çocuğun 5'inin (%62,5) erkek olduğu belirtilmektedir.

Do ve arkadaşlarının (19) yaptıkları çalışmadaki bir diğer önemli sonuç, öğrencilerin dörtte üçünün istismarcıların akraba veya öğretmenleri olamayacağına, bu kişinin tanımadıkları yabancı birisinin olabileceğine inanmalarındır. Singapur'daki kadın üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma, istismarcıların çoğunun komşular veya arkadaşlar olduğunu, Borelli ve arkadaşlarının yaptığı çalışma incelendiğinde ise istismarcıların yaklaşık yarısını babaların (%60), kardeşlerin (%22) ve üvey ebeveynlerin (%18) oluşturduğunu göstermektedir (23,39). David ve arkadaşlarının (1) yaptıkları çalışmada cinsel istismara maruz kalan çocukların yine tanıdıkları kişiler (%34) tarafından istismar edildiği, Hong Kong'da yapılan bir çalışmada benzer bir sonuç ile ailenin veya istismara maruz kalanların arkadaşlarının birincil failer olduğu

sonucuna ulaşılmaktadır (40). Marques ve arkadaşlarının (16) yaptıkları çalışmada ise cinsel istismara maruz kalan çocukların istismarcı olarak belirttikleri kişinin babaları (%24), ardından amcaları / dedeleri (%20) ve üvey babaları (%20,8) olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

İncelenen çalışmalar sosyal medya ve internet kullanımının da cinsel istismara maruz kalma ve uygunsuz cinsel davranışların artmasında risk faktörlerinden olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda özellikle ergenlerin internet ve sosyal medyayı cinsel konular hakkında bilgi ve tavsiye almak için kullandıkları belirtilmiştir. Maalesef, cinsel konular hakkında merak edilenlerin öğrenilmesi için internet kaynaklarının kullanılması, özellikle olumsuz çocukluk deneyimleri olanlar için istenmeyen cinsel içerik ve davranışlara maruz kalmaya yol açabilir. Çevrimiçi ortamlarda yabancılarla kurulan iletişim müstehcen, uygun olmayan cinsel içerikler, mesajlaşmalar ve paylaşımlar ergenlik döneminde artmaktadır (40, 41). Yapılan çalışmalar çevrimiçi olarak tanışıp iletişim kuran, sohbet odalarını kullanan, kişisel bilgilerini bu platformda paylaşan bireylerin de kendilerini riske attığını göstermektedir. Çevrimiçi cinsel istismara maruz kalan savunmasız grubun ise daha önce cinsel istismar öyküsü bulunan gençler olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur (42-44). Jonsson ve arkadaşları (21) yaptıkları çalışmada liseli öğrencilerin internet ortamında tanıştığı kişilerin cinsel istismarına maruz kalma deneyimlerini incelemiştir. Bulunan sonuçlar önceki çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir. Cinsel istismar öyküsü bulunanların bulunmayanlara göre internet ortamında daha fazla cinsel içerikli mesajlara, içeriklere, müstehcen fotoğraflara maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsel istismara çocukluk döneminde maruz kalmak her türlü olumsuz çocukluk deneyiminin yaygınlığını artırır (45). Dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalarda, yetişkin kadınların %20'si, yetişkin erkeklerin ise %5-10'u çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kaldıklarını ifade etmektedir (23). McCloskey (46) yaptığı çalışmada üç kuşak boyunca cinsiyete dayalı cinsel istismar riskini incelemiştir. Büyükanne eşi tarafından istismar edildiğinde, kızının çocuklukta cinsel istismara uğrama olasılığının ve bu anne çocukken cinsel istismara uğradığında, kendi kızının çocuk cinsel istismarı için yüksek risk altında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen araştırmada cinsel istismara maruz kalan çocukların annelerinin kendi çocukluk döneminde de cinsel istismar öyküsünün bulunması bu çalışmaları desteklemektedir.

Yapılan bazı çalışmalar çocuk cinsel istismarının herhangi bir sosyodemografik grupta bağlantısı olmadığını ve her sosyoekonomik düzeyde görülebileceğini belirtse de Sumner ve arkadaşlarının (47) yaptığı çalışmada sosyoekonomik yönden düşük ve orta gelirli ülkelerdeki yaygınlık oranlarının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Kamboçya, Haiti, Kenya,

Malavi, Svaziland, Tanzanya ve Zimbabve'de yapılan bir araştırma, çocukların ve gençlerin %25'inden fazlasının bir tür cinsel şiddet yaşadıklarını ve oranın Svaziland'daki kızlar arasında %37,6 olduğunu belirtmektedir. Runarsdottir ve arkadaşlarının (24) İzlandalı ergenlerle yaptıkları çalışmada düşük sosyoekonomik duruma sahip çocukların cinsel istismara daha fazla maruz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Ergenlerin riskli cinsel davranışlar göstermesi ve cinsel istismara maruz kalması ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Ergenlerin sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı ile uygun olmayan cinsel davranışlar göstermeleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (48,49). Lo ve arkadaşlarının (25) yaptığı çalışma incelendiğinde 18 yaşın altındaki ergenlerde akran etkisinin, uyuşturucu kullanımının, sigara içmenin ve okula bağlanmaya yatkınlığın cinsel istismarla ilişkili olduğu görülmektedir. Cinsel istismarı tetikleyen bu etkenler arasında madde kullanımının en yüksek risk faktörü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İskoçya'da yapılan bir çalışmada uyuşturucu madde kullanan kadınların %35,5'i ve erkeklerin %6,9'u cinsel istismara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumlar madde bağımlılığının sadece kişinin cinsel aktivitesini tetikleyen bir katalizör görevi görmediğini, cinsel davranışları kontrol etme yeteneğini ve kendi bedenini koruyabilme gücünü azalttığını göstermektedir (50,51).

Duyguları sözel veya sözel olmadan ifade etme biçimleri insanların dünyayı nasıl deneyimlediğini bize aktarmada en etkili yollardan biridir. İnsanlar özellikle travmatik veya önemli olaylara farklı duygularla tepki verirler; bu tepkiler, insanların olaylarla nasıl başa çıktıkları ve olayların etkisinin yaşamında ne kadar rol oynayacağı hakkında çok şey söyleyebilir. Cinsel istismara maruz kalan çocukların da yaşadığı olayı ifade ederken kullandığı kelimeler, duygu durumları yaşanan travma şiddetinin habercisi olabilmektedir. Travma sonrası stres bozukluğuna sahip çocuklarda travmatik deneyimden kaynaklanan bazı kelimelerin (zamirler, bağlaçlar) kullanım sıklığının daha az sayıda olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur (52,53). Miragoli ve arkadaşlarının (26) cinsel istismar öyküsü olan çocukların sözel ifadelerini incelemeyi amaçladıkları araştırma bu sonuçları desteklemektedir. Cinsel istismara maruz kalan travma sonrası stres bozukluğu olan çocukların bilişsel düzeylerine göre kullandıkları kelime sayısının travma sonrası stres bozukluğu olmayan çocuklara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Bosschaart ve arkadaşlarının (27) yaptığı çalışma incelendiğinde cinsel istismar şüphesi ile ebeveynleri tarafından kliniğe getirilen çocuklara cinsel konularla ilgili sorular sorulmuştur. Bazı çocukların sorulara duygusal tepkiler verdiği (öfke, saldırganlık, üzüntü, korku, endişe), bazılarının da sözel olarak cevap verdiği görülmektedir. Araştırmacılar bazı çocukların sözel olarak sarf edilen kelimelerin argo, hoş

olmayan, ağır ithamlar içerdiğini belirtirken bazı çocukların da bilmediği ya da söylemek istemediği için çok fazla kelime kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

SONUÇ

Cinsel istismarın çocukluk döneminde kalıcı etkiler bırakması nedeniyle, durumun oluşturduğu etkilerin en aza indirgenmesi sadece çocuklarımızın değil toplum sağlığının yararına bir öncelik arz etmektedir (54).

Çocukların gelişim süreçlerini yakından takip etmek, fizyolojik ihtiyaçlarının yanında tüm gelişim alanlarına yönelik sağlanacak bakım, toplumun refahını yükselten sağlıklı bir çocuğu meydana getirir. Çocuklara “cinsellik” ile ilgili konular hakkında tatmin edici ve doğru bilgiler verildiğinde çocuklar; sağlıklı bir cinsel kimliğe sahip, cinsel suç, cinsel şiddet ve cinsel istismar gibi konularda daha bilinçli yetişkinler olacaktır.

Çocukları ihmal ve istismar etmemek, toplulukların çocuk cinsel istismarını önleme konusunda aktif olarak yer alması ve çocukların refahını korumaları bireylerin sorumluluğundadır. Çocuklar için hazırlanacak önleme programları, çocukların cinsel istismarını önlemek için başarılı bir toplum çabasının bileşeninden yalnızca biridir. Hayata geçirilecek önleme programlarında toplum üyeleri, kurumlar ve sosyal yapılar birlikte çalışıp çözüm üretmelidir.

Çocuklukta cinsel istismar öyküsü bulunan kişilerin yetişkinlik döneminde cinsel travma yaşaması muhtemeldir. Cinsel istismara maruz kalmış kişilerin desteklenip desteklenmediğinin, aile bireylerinin bu süreçteki rollerinin, bireysel travma reaksiyonlarının ve travmayı nasıl atlatacaklarının belirlenmesi için aile temelli yaklaşımların potansiyel önemi de göz ardı edilmemelidir (23).

Çocuk cinsel istismarına maruz kalma yaşı ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde cinsel istismara uğrayan çocukların yaklaşık %35'inin 7 yaşından küçük olduğu ve %30'unun 4-7 yaş arasında olduğunu belirtmektedir. ABD'de yapılan bir çalışma sonucu da 3 yaş altı cinsel istismara uğrama oranının tüm vakalar içinde %10 olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çocukların cinsel istismardan korunması için uygulanan eğitim programlarının özellikle erken çocukluk döneminde başlanmasının gerekliliği savunulmaktadır (8,55,56).

Erken yaşta verilecek eğitimin öneminin yanında özellikle cinsiyetin kültürel olarak tartışılan bir konu olduğu kırsal bölgelerde, ebeveynlerin çocuklarına cinsel eğitim vermediği ve okulların cinsel sağlık hakkında yeterli bilgi sunmadığı görülmektedir. Bu nedenle, çocuklar sorularının cevaplarını internet veya sosyal ağlar gibi diğer bilgi kaynaklarında aramak zorunda kalmaktadır. Bu da çocukların, cinsel istismar hakkında yanlış bilgilere ulaşmasını ve çocukların cinsel istismardan korunmasındaki başarısızlığı beraberinde getirmektedir (19).

Cinsel eğitimin öncelikle aile tarafından daha sonra eğitimciler tarafından okullarda verilecek eğitimle bir bütün oluşturması önemlidir. Okullar, eğitimciler tarafından cinsel istismar ile ilgili verilecek uygun eğitim ve becerilerle çocukların bu konuda bilgi edinmeleri için güvenli bir ortam sağlamaktadır. Okul çağındaki çocukların çoğu günlerinin büyük bir bölümünü okul ortamında geçirdiğinden, okul temelli programlar bu sayede çok sayıda çocuğa kolayca erişebilmektedir. Etkisi yaşam boyu sürecek okul temelli bir program; çocukların ve ebeveynlerinin gerçek eğitimin bir parçası olarak sürece aktif katılım göstereceği, model alma, grup tartışması, rol oynama, hikâye anlatma, doğaçlama gibi farklı teknikleri içeren eğitimlerden oluşmalıdır (57).

İncelenen araştırmalarda, cinsel istismar öyküsü olan veya cinsel istismar şüphesi olan çocukların genellikle standart gelişimsel değerlendirme ölçekleri ile değerlendirmeye alındığı ve çocuğun istismarcı ile arasındaki ilişki, eylemlerin türü ve sıklığı hakkında ayrıntılı sorular sorulmadığı görülmektedir. Çocuk ve istismarcı arasındaki yakınlığın bilinmesi, istismarın şiddeti, sıklığı, zamanlaması ve ihmal hakkında bilgi edinme istismarın azaltılmasına yönelik müdahalelerde önemlidir (58). ABD'de yapılmış üç çalışma cinsel istismara maruz kalan çocukları değerlendiren görüşmecilerin açık uçlu sorular sormaları, anlamadıkları her yerde sakince tekrar etmeleri ve gerektiği kadar sordukları soruları açıklamaları durumunda çocukların ve ergenlerin kendilerini daha rahat hissettiklerini ve bilgi paylaşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir (59–61). Önleme programları ve gelişimsel değerlendirme aracı tasarlayan araştırmacılar, programların etkinliği ile ilgili araştırmaları dikkate almalı ve programı kendi toplumlarının ihtiyaçlarına göre uyarlamaya teşvik edilmelidir. Çocuk cinsel istismarının etkilerine ve risk faktörlerine ilişkin yeni dinamikler veya çocuk cinsel istismarının sonuçları hakkında yeni teorilerin geliştirilmesinin gerekli olup olmadığı, mevcut ya da yeni modeller deneysel olarak test edilmelidir.

Çocuk cinsel istismarı ile zararlı madde kullanımı, intihar girişimleri arasındaki bağlantıyı anlamak, toplumda okul ve aile temelli müdahale programları geliştirmenin cinsel istismar oranını azaltmaya yardımcı olup olamayacağını belirlemek için cinsiyet ayrımı yapmadan kadın ve erkek üzerinde daha fazla araştırmanın yapılmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. David N, Ezechi O, Wapmuk A, Gbajabiamila T, Ohihoin A, Herbertson E, et al. Child sexual abuse and disclosure in south western nigeria: a community based study. *African Health Sciences*. 2018;18(2):199–208.
2. Martyniuk H, Dworkin E. Child sexual abuse prevention: programs for children. *J Nurs UFPE online*. 2011. Available from: www.nsvrc.org
3. Haugaard JJ. The challenge of defining child sexual abuse. *American Psychologist*. 2000;55(9):1036.
4. Slep AMS, Heyman RE, Foran HM. Child Maltreatment in DSM-5 and ICD-11. *Family Process*. 2015;54(1):17–32.
5. Mathews B, Collin-Vézina D. Child sexual abuse: toward a conceptual model and definition. *Trauma, Violence & Abuse*. 2019;20(2):131–48.
6. Kloppen K, Haugland S, Svedin CG, Mæhle M, Breivik K. Prevalence of child sexual abuse in the nordic countries: a literature review. *Journal of Child Sexual Abuse* 2016;25(1):37–55.
7. Polat O. Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-1. 1.baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık; 2007. 93–158 p.
8. Sedlak AJ, Broadhurst DD. Third national incidence study of child abuse and neglect. Washington; 1996.
9. Jones LM, Finkelhor D, Kopiec K. Why is sexual abuse declining? a survey of state child protection administrators. *Child Abus Negl*. 2001;25:1139–58.
10. Martin EK, Silverstone PH. How much child sexual abuse is “below the surface,” and can we help adults identify it early? *Front Psychiatry*. 2013;4(58):1–10.
11. Russell D, Higgins D, Posso A. Preventing child sexual abuse: a systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child Abus Negl*. 2020;102(January).
12. Blanco L, Nydegger LA, Camarillo G, Trinidad DR, Schramm E, Ames SL. Neurological changes in brain structure and functions among individuals with a history of childhood sexual abuse: a review. *Neurosci Biobehav Rev*. 2015;57:63–9.
13. Chen LP, Murad MH, Paras ML, Colbenson KM, Sattler AL, Goranson EN, et al. Sexual abuse and lifetime diagnosis of psychiatric disorders: systematic review and meta-analysis. *Mayo Clin Proc*. 2010;85(7):618–29.
14. Homma Y, Wang N, Saewyc E, Kishor N. The relationship between sexual abuse and risky sexual behavior among adolescent boys: a meta-analysis. *J Adolesc Heal*. 2012;51(1):18–24.
15. Senn TE, Braksmajer A, Urban MA, Coury-Doniger P, Carey MP. Pilot test of an integrated sexual risk reduction intervention for women with a history of childhood sexual abuse. *AIDS Behav*. 2017;21(11):3247–59.
16. Marques NM, Belizario GO, Rocca CC de A, Saffi F, de Barros DM, Serafim, et al. Psychological evaluation of children victims of sexual abuse: development of a protocol. *Heliyon*. 2020;6(3).
17. Rinne-Albers MA, Boateng CP, van der Werff SJ, Lamers-Winkelmann F, Rombouts SA, Vermeiren RR, et al. Preserved cortical thickness, surface area and volume in adolescents with ptsd after childhood sexual abuse. *Sci Rep*. 2020;10(1):1–9.

18. Rajan G, Ljunggren G, Wändell P, Wahlström L, Svedin CG, Carlsson AC. Health care consumption among adolescent girls prior to diagnoses of sexual abuse, a case-control study in the stockholm region. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 2019;1-7.
19. Do HN, Nguyen HQT, Nguyen LTT, Nguyen HD, Bui TP, Phan NT, et al. Perception and attitude about child sexual abuse among vietnamese school-age children. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16(20): 3973.
20. Wong WHS, Kuo WH, Sobolewski C, Bhatia I, Ip P. The association between child abuse and attempted suicide: a retrospective cohort study. *Crisis*. 2019;41(3):196-204.
21. Jonsson LS, Fredlund C, Priebe G, Wadsby M, Svedin CG. Online sexual abuse of adolescents by a perpetrator met online: a cross-sectional study. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*. 2019;13(32):1-10.
22. Hébert M, Amédée LM, Blais M, Gauthier-Duchesne A. Child sexual abuse among a representative sample of quebec high school students: prevalence and association with mental health problems and health-risk behaviors. *Can J Psychiatry*. 2019;64(12):846-54.
23. Borelli JL, Cohen C, Pettit C, Normandin L, Target M, Fonagy P, et al. Maternal and Child Sexual Abuse History: An intergenerational exploration of children's adjustment and maternal trauma-reflective functioning. *Front Psychol*. 2019;10(May):1-11.
24. Runarsdottir E, Smith E, Arnarsson A. The effects of gender and family wealth on sexual abuse of adolescents. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16(10).
25. Wing Lo T, Tse JW, Cheng CHK, Chan GHY. The association between substance abuse and sexual misconduct among macau youths. *Int J Environ Res Public Health*. 2019;16(9).
26. Miragoli S, Camisasca E, Di Blasio P. Investigating linguistic coherence relations in child sexual abuse: a comparison of ptsd and non-ptsd children. *Heliyon*. 2019;5(2).
27. Vrolijk-Bosschaart TF, Brilleslijper-Kater SN, Verlinden E, Widdershoven GAM, Teeuw AH, Voskes Y, et al. A descriptive mixed-methods analysis of sexual behavior and knowledge in very young children assessed for sexual abuse: the asac study. *Front Psychol*. 2019;9:1-13.
28. Topçu S. Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı. Ankara: Doruk Yayıncılık; 1997.
29. Finkelhor D. Child sexual abuse. Challenges facing child protection and mental health professionals. In: *Childhood and trauma separation, abuse, war*. 1984. p. 101-15.
30. Hauer D, Weis F, Papassotiropoulos A, Schmoeckel M, Beiras-Fernandez A, Lieke J, et al. Relationship of a common polymorphism of the glucocorticoid receptor gene to traumatic memories and posttraumatic stress disorder in patients after intensive care therapy. *Crit Care Med*. 2011;39(4):643-50.
31. Paolucci EO, Genuis ML, Violato C. A meta-analysis of the published research on the effects of child sexual abuse. *J Psychol Interdiscip Appl*. 2001;135(1):17-36.
32. Jumper SA. A meta-analysis of the relationship of child sexual abuse to adult psychological adjustment. *Child Abus Negl*. 1995;19(6):715-28.
33. Molnar BE, Berkman LF, Buka SL. Psychopathology, childhood sexual abuse and other childhood adversities: relative links to subsequent suicidal behaviour in the us. *Psychol Med*. 2001;31(6):965-77.
34. Gökçe İmren S, Ayaz AB, Yusufoglu C, Rodopman Arman A. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Med J*. 2013;26(1):11-6.

35. Watkins B, Bentovim A. The Sexual Abuse of Male Children and Adolescents: A Review of Current Research. *J Child Psychol Psychiatry*. 1992;33(1):197–248.
36. Stoltenborgh M, van IJzendoorn MH, Euser EM, Bakermans-Kranenburg MJ. A global perspective on child sexual abuse: meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreat*. 2011;16(2):79–101.
37. Finkelhor D, Lewis IA. An epidemiologic approach to the study of child molestation. *Ann N Y Acad Sci*. 1988;528:64–78.
38. Ceylan A, Tuncer O, Melek M, Akgün C, Gülmehmet F, Erden Ö. Van bölgesindeki çocuklarda cinsel istismar. *Van Tıp Derg*. 2009;16(4):131–4.
39. Back SE, Jackson JL, Fitzgerald M, Shaffer A, Salstrom S, Osman MM. Child sexual and physical abuse among college students in singapore and the united states. *Child Abus Negl*. 2003;27(11):1259–75.
40. Wells M, Mitchell KJ. How do high-risk youth use the internet? Characteristics and implications for prevention. *Child Maltreat*. 2008;13(3):227–34.
41. Baumgartner SE, Valkenburg PM, Peter J. Unwanted online sexual solicitation and risky sexual online behavior across the lifespan. *J Appl Dev Psychol*. 2010;31:439–47.
42. Wolak J, Finkelhor D, Mitchell KJ, Ybarra ML. Online “Predators” and their victims: myths, realities, and implications for prevention and treatment. *Am Psychol*. 2008;63(2):111–28.
43. Livingstone S, Haddon L, Görzig A, Ólafsson K. Risks and safety on the internet: the perspective of european children: full findings and policy implications from the eu kids online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries. *EU Kids Online*. 2011.
44. Whittle H, Hamilton-Giachritsis C, Beech A, Collings G. A review of young people’s vulnerabilities to online grooming. *Aggress Violent Behav*. 2013;18(1):135–46.
45. McKee JR, Payne BK. Witnessing domestic violence as a child and adulthood emotionality: do adults “feel” the consequences of exposure to partner abuse later in the life course? *J Aggress Maltreatment Trauma*. 2014;23(3):318–31.
46. McCloskey LA. The intergenerational transfer of mother– daughter risk for gender-based abuse. *Psychodyn Psychiatry*. 2013;41(2):303–28.
47. Sumner SA, Mercy JA, Saul J, Motsa-Nzuza N, Kwesigabo G, Buluma R, et al. Prevalence of sexual violence against children and use of social services — seven countries, 2007–2013. Vol. 64, *Morbidity and Mortality Weekly Report*. 2015.
48. Turchik JA, Garske JP, Probst DR, Irvin CR. Personality, sexuality, and substance use as predictors of sexual risk taking in college students. *J Sex Res*. 2010;47(5):411–9.
49. Graves KL, Leigh BC. The relationship of substance use to sexual activity among young adults in the united states. *Fam Plann Perspect*. 1995;27(1):18–33.
50. Mckeganey N, Neale J, Robertson M. Physical and sexual abuse among drug users contacting drug treatment services in scotland. *Drugs Educ Prev Policy*. 2005;12(3):223–32.
51. Grossman M, Kaestner R, Markowitz S. Get high and get stupid: the effect of alcohol and marijuana use on teen sexual behavior. *Rev Econ Househ*. 2004;2(4):413–41.
52. Tausczik YR, Pennebaker JW. The psychological meaning of words: liwc and computerized text analysis methods. *J Lang Soc Psychol*. 2010;29(1):24–54.
53. Córdón IM, Pipe ME, Sayfan L, Melinder A, Goodman GS. Memory for traumatic

- experiences in early childhood. *Dev Rev.* 2004;24(1):101–32.
54. Manheim M, Felicetti R, Moloney G. Child sexual abuse victimization prevention programs in preschool and kindergarten: implications for practice. *J Child Sex Abus.* 2019;28(6):745–57.
 55. Brilleslijper-Kater SN, Friedrich WN, Corwin DL. Sexual knowledge and emotional reaction as indicators of sexual abuse in young children: theory and research challenges. *Child Abus Negl.* 2004;28:1007–17.
 56. Putnam FW. Ten-year research update review: child sexual abuse. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry.* 2003;42(3):269–78.
 57. Davis MK, Gidycz CA. Child sexual abuse prevention programs: a meta- analysis. *J Clin Child Psychol.* 2000;29(2):257–65.
 58. Edwards VJ, Freyd JJ, Dube SR, Anda RF, Felitti VJ. Health outcomes by closeness of sexual abuse perpetrator: a test of betrayal trauma theory. *J Aggress Maltreatment Trauma.* 2012;21(2):133–48.
 59. Anderson GD, Anderson JN, Gilgun JF. The influence of narrative practice techniques on child behaviors in forensic interviews. *J Child Sex Abus.* 2014;23(6):615–34.
 60. Andrews SJ, Lamb ME. The effects of age and delay on responses to repeated questions in forensic interviews with children alleging sexual abuse. *Law Hum Behav.* 2014;38(2):171–80.
 61. Jones LM, Atoro KE, Walsh WA, Cross TP, Shadoin AL. Nonoffending caregiver and youth experiences with child sexual abuse investigations. *J Interpers Violence.* 2010;25(2):291–314.

OLGU SUNUMU**Koryokarsinom: Olgu Sunumu*****Choriocarcinoma: Case Report***

Vildan NALBANT, Özge KINLI, Mehmet KÜÇÜKBAŞ, Mesut POLAT, Ateş KARATEKE

ÖZ

Koryokarsinom; anaplastik trofoblastik dokulardan oluşan, vasküler invazyon içeren, kanama ve nekrozla karakterize, en agresif gestasyonel trofoblastik neoplazidir. 47 yaşında bulantı, kusma ve karın ağrısı şikâyetleri bulunan hasta β -hCG yüksekliği ile başvurdu. 16 haftalık amenore, hiperemezis ve hipertiroidi kliniği bulunan hastaya probe küretaj ile koryokarsinom tanısı konuldu. Tüm abdomen manyetik rezonans görüntüleme uterus yerleşimli kitle izlendi. Toraks bilgisayarlı tomografide (BT) akciğerde multiple metastatik nodüller saptandı, beyin manyetik rezonans görüntüleme (MRG) metastaz saptanmadı. Hastanın ileri yaşta olması, çocuk istemi olmaması nedeniyle nüks riskini azaltmak ve tedavi etkinliğini arttırmak amacıyla kemoterapi öncesi histerektomi uygulandı. Medikal onkoloji tarafından 11 kür EMA/CO (Etoposid, Metotreksat, Aktinomisin D/Siklofosfomid ve Oncovin) protokolü uygulanan hastada 1 yıllık takipte tam kür sağlandı.

Anahtar Kelimeler: Gestasyonel trofoblastik neoplazi, koryokarsinom, histerektomi.

ABSTRACT

Choriocarcinoma; is the most aggressive gestational trophoblastic neoplasia consisting of anaplastic trophoblastic tissues, containing vascular invasion, characterized by bleeding and necrosis. The patient, who was 47 years old with nausea, vomiting and abdominal pain, presented with high β -hCG. The patient's clinical symptoms were 16 weeks of amenorrhea, hyperemesis and hyperthyroidism. Choriocarcinoma was diagnosed to the patient through probe curettage operation. In all abdominal magnetic resonance imaging, uterus located mass was observed. Thoracic computed tomography (CT) revealed multiple metastatic nodules in the lung and metastasis was not detected in brain magnetic resonance imaging (MRI). Since the patient was older, there was no child demand, hysterectomy was performed before chemotherapy in order to reduce the risk of recurrence and increase the effectiveness of the treatment. In the patient who was applied 11 Cures EMA/CO (Etoposide, Methotrexate, Dactinomycin/ Cyclophosphamide and Vincristine) protocol by medical oncology, full cure was achieved in 1 year follow up.

Keywords: Gestational trophoblastic neoplasia, choriocarcinoma, hysterectomy

GİRİŞ

Koryokarsinom; anaplastik trofoblastik dokulardan oluşan, vasküler invazyon içeren, kanama ve nekrozla karakterize, en agresif gestasyonel trofoblastik neoplazidir. Gebelikte 1/50000 oranında rastlanmaktadır (1). Risk faktörleri; ileri anne yaşı, geçirilmiş molar gebelik ve A kan grubu taşıyıcılığıdır (2). Koryokarsinom, başlangıçta endometrium ve myometriumu tutsa da erken hematogen yayılım nedeniyle tanı anında metastatik lezyonlar ile karşılaşılabilir (3). İmmünohistokimyasal olarak tüm trofoblast hücrelerinde hCG, inhibin ve sitokeratin ile güçlü boyanması ayrıca hücrelerin yaklaşık yarısında Ki-67 yaygın olarak eksprese edilmesinden dolayı histolojik olarak tanı doğrulanabilir (4). Bu makalede 47 yaşında bulantı, kusma ve karın ağrısı şikâyetleri ve pozitif gebelik testi ile kliniğimize başvuran ve yapılan tetkik ve araştırmalar sonucunda koryokarsinom tanısı alan bir olgu sunulmuştur.

OLGU

47 yaşında, kan grubu A Rh negatif, 1 ektopik gebelik ve 1 sezaryen öyküsü olan hasta 16 haftalık amenore, 1 aydır olan bulantı, kusma ve karın ağrısı şikâyetleri nedeniyle başvurdu. Yapılan transvajinal ultrasonografik görüntüsünde gestasyonel sac izlenmemesi ve kavite içerisinde yaklaşık 10cm'lik solid kitlesel lezyon saptanması (Şekil 1-Şekil 2) ve β -hCG değerinin >225.000 mIU/ml (laboratuvar en üst değeri) gelmesi üzerine hasta gestasyonel trofoblastik hastalık ön tanısı ile yatırıldı. Rutin biyokimya, hemogram ve tam idrar tahlil sonuçları normal sınırlarda, TSH değeri <0.003 uIU/ml (düşük), sT3:4.54 uIU/ml (yüksek), sT4:1.98 uIU/ml (yüksek) olarak izlendi. Diğer germ hücreli tümör belirteçleri negatif (alfa-fetoprotein, karsinoembriyonik antijen, laktat dehidrogenaz) izlendi. Tanısal probe küretaj yapıldı. Küretaj materyalinin histopatolojisi; %80-90 proliferatif indeks gösteren atipik trofoblastik hücre proliferasyonu, çok yüksek KI67 indeksi (%80-90), atipik hücrelerde kuvvetli β -hCG ekspresyonu izlendi. Koryon villusunun yokluğu ve β -hCG serum düzeyi birlikte değerlendirildiğinde koryokarsinom olarak değerlendirildi. Tüm Abdomen MR'da; uterus korpus kesiminde yerleşimli, serviks üst kesimine ve fundusa uzanım gösteren yaklaşık 85*52 mm boyutlarında santralinde belirgin büyük nekrotik alanlar içeren kitlesel lezyon saptandı ve kitlesel lezyonun myometriuma uzandığı görüldü. Ayrıca kitle içerisinde hemorajiye ait görünüm izlendi. Kitlenin obstrüksiyonuna sekonder fundus düzeyinde hemorajik koleksiyon görüldü. Çekilen kontrastlı Toraks BT'de her iki akciğer parankiminde multiple sayıda, büyüğünün boyutu 9 mm ölçülen multiple metastatik nodüller saptandı. Beyin MR'ında metastatik lezyon izlenmedi. Hastanın klinik hipertiroidisinin olması nedeniyle Thyromazol tablet başlandı. Tirotoksikozu olmayan hasta endokrinolojik açıdan stabil olarak

değerlendirilmesi üzerine operasyona alındı. Batın gözleminde uterus ve mesane ön yüzü arasında adezyonlar izlendi. Uterin korpustan servikse uzanan koryokarsinom ile uyumlu görünüm izlendi, total abdominal histerektomi uygulandı. Histopatolojik inceleme sonucunda; 10*7,5*7 cm boyutlarında uterin korpus yerleşimli, alt uterin segment ve serviks tutulumu olan ve tümör nekrozu, vasküler alan invazyonu mevcut olan, lenfatik alan invazyonu ve perinöral invazyon olmayan, koryokarsinom tanısı konuldu. Diffüz β -hCG ekspresyonu, sitotrofoblastlarda %100 Ki67 ekspresyonu ve intermediate trofoblastlarda HPL ekspresyonu izlendi. FİGO 2017'ye göre Evre 3 olarak değerlendirildi. Postoperatif dönemde Thyromazol tablet kesilerek takip edildi, hipertansiyon eşlik etmesi üzerine Amlodipin başlandı. Postoperatif 1. ve 2. gününde β -hCG değerleri sırasıyla; 311293 mIU/ml, 157262 mIU/ml olarak bulundu.

Şekil 1

Şekil 2

Hastanın 47 yaşında, tedaviye kadar geçen sürenin 4 ay, tedavi öncesi β -hCG değerinin >225.000 mIU/ml, en büyük tümör kitlesinin 10cm olması ve akciğer metastazı bulunması nedeniyle FİGO 2012 Gestasyonel Trofoblastik Neoplazi Evreleme sistemine göre Evre:3, Risk Skoru:9 olarak hesaplanan hasta yüksek riskli olarak kabul edildi. Postoperatif 2.Gününde hasta komplikasyonsuz olarak taburcu edildi. Taburculuk sonrası 11 kür EMA/CO protokolü uygulandı. 1 yıllık takip sonrasında hCG düzeyleri negatif (<5 mIU/ml) olan hastada klinik ve radyolojik olarak da tam kür izlendi.

TARTIŞMA

Koryokarsinom oldukça malign bir epitelyal tümördür. Malign görünen mononükleer (sitotrofoblastlar) ve multinükleer hücrelerin (sinsityotrofoblastlar) bifazik paterni koryokarsinomun patognomonik bulgusudur (4). Histolojik olarak, anaplastik sitotrofoblast ve koryon villus yapısı içermeyen sinsityotrofoblast tabakalarından oluşur.

Gestasyonel trofoblastik hastalıkta, normal gebeliğe göre 3 ila 100 kat daha fazla β -hCG üretilir ve β -hCG tanı, tedavi ve takip açısından en önemli parametredir (5). Bu olguda ultrasonografik görüntüleme uterusu intrakaviter solid kitlesel lezyon izlenmesi ve β -hCG değerinin çok yüksek saptanması bizi gestasyonel trofoblastik neoplazi tanısına yönlendirdi.

Koryokarsinom klinik spektrumu çok geniş olmakla birlikte hastalar hiperemezis, vajinal kanama, amenore, yeni başlangıçlı tansiyon yüksekliği, hipertiroidi tablosu ile başvurabilmektedir. Bu olguda hasta hiperemezis ve 16 haftalık amenore tablosu ile başvurmuş olup, klinik hipertiroidi saptanmıştır.

Gestasyonel trofoblastik tümörler, kemosenitif olsalar da; histerektomi kemoterapinin komplikasyonlarını sınırlaması ve nüks olmadan iyileşme şansını artırması nedeniyle çocuk istemi olmayan kadınlar için tercih edilebilir. Ayrıca, histerektominin hastalığın remisyonunu sağlamak için gereken tedavileri azalttığı gösterilmiştir (6). Clark RM ve arkadaşlarının gestasyonel trofoblastik neoplazide histerektominin sonuçlarını değerlendirdikleri bir çalışmada histerektomi yapılan hastalarda %84.7 remisyon, kemoterapi direnci nedeniyle yapılan histerektomide ise %75.8 remisyon sağlandığı görüldü (7). Biz de FİGO Evre:3, Skor:9 (yüksek riskli) olgumuzda ileri yaşta olması, paritesini tamamlamış olması nedeniyle ve nüks ihtimalini azaltmak amacıyla kemoterapi öncesi histerektomi uyguladık. Hasta EMA/CO (11 Kür) protokolü sonrası tam kür olarak değerlendirildi.

SONUÇ

Hastalarda hCG yüksekliği nedeniyle; hiperemezis, preeklampsi ve klinik hipertiroidi de gözlenebilir. İleri yaşta olan ve çocuk istemi olmayan bu olguda kemoterapi öncesi histerektomi tedavi yaklaşımı olarak tercih edilmiştir. Gestasyonel trofoblastik neoplazide, ileri hastalık varlığında bile vakaların yüzde 85-100'ü tedavi edilebilmektedir (8).

KAYNAKLAR

1. Ngan, S., & Seckl, M. J. (2007). Gestational trophoblastic neoplasia management: An update. In *Current Opinion in Oncology* (Vol. 19, Issue 5, pp. 486–491). *Curr Opin Oncol*. <https://doi.org/10.1097/CCO.0b013e3282dc94e5>.
2. Smith, H. O., Qualls, C. R., Prairie, B. A., Padilla, L. A., Rayburn, W. F., & Key, C. R. (2003). Trends in gestational choriocarcinoma: A 27-year perspective. *Obstetrics and Gynecology*, 102(5), 978–987. [https://doi.org/10.1016/s0029-7844\(03\)00669-0](https://doi.org/10.1016/s0029-7844(03)00669-0).
3. Lurain, J. R. (2010). Gestational trophoblastic disease I: Epidemiology, pathology, clinical presentation and diagnosis of gestational trophoblastic disease, and management of hydatidiform mole. In *American Journal of Obstetrics and Gynecology* (Vol. 203, Issue 6, pp. 531–539). Mosby Inc. <https://doi.org/10.1016/j.ajog.2010.06.073>.
4. Sorbi, F., Sisti, G., Pieralli, A., Di Tommaso, M., Livi, L., Buccoliero, A. M., & Fambrini, M. (2013). Cervicoisthmic choriocarcinoma mimicking cesarean section scar ectopic pregnancy. *Journal of Research in Medical Sciences : The Official Journal of Isfahan University of Medical Sciences*, 18(10), 914–917. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24497867>.
5. RS, B., & DP, G. (1995). Gestational trophoblastic disease. *Cancer*, 76(10 Suppl). [https://doi.org/10.1002/1097-0142\(19951115\)76:10+<2079::AID-CNCR2820761329>3.0.CO;2-O](https://doi.org/10.1002/1097-0142(19951115)76:10+<2079::AID-CNCR2820761329>3.0.CO;2-O).
6. Sergent, F., Verspyck, E., Lemoine, J.-P., & Marpeau, L. (2006). Place de la chirurgie dans la prise en charge des tumeurs trophoblastiques gestationnelles. *Gynécologie Obstétrique & Fertilité*, 34(3), 233–238. <https://doi.org/10.1016/j.gyobfe.2005.10.030>.
7. The evolving role of hysterectomy in gestational trophoblastic neoplasia at the New England Trophoblastic Disease Center - PubMed. (n.d.). Retrieved August 17, 2020, from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20626174/>.
8. El-Helw, L. M., & Hancock, B. W. (2007). Treatment of metastatic gestational trophoblastic neoplasia. In *Lancet Oncology* (Vol. 8, Issue 8, pp. 715–724). *Lancet Oncol*. [https://doi.org/10.1016/S1470-2045\(07\)70239-5](https://doi.org/10.1016/S1470-2045(07)70239-5).

OLGU SUNUMU**İleri haftada sezeryan skar gebeliği yönetimi: Olgu sunumu*****Management of advanced cesarean scar pregnancy: Case report***

Raziye DESDİCİOĞLU¹, Gülin Feykan YEĞİN², Gonca TÜRKER ERGÜN², Ayşe Filiz YAVUZ¹

ÖZ

Sezeryan skar gebeliği ektopik gebeliğin az rastlanan bir tipidir. Sezeryan skar gebeliği, gebelik kesesinin sezeryan skar hattına implante olmasıdır. Dünya genelinde artan sezeryan oranlarına bağlı olarak skar gebeliği oranları da artmaktadır. Skar gebeliğinin yönetimi tanı alınan haftaya ve hastanın hemodinamik durumuna göre planlanmaktadır. Bizim vakamızda ileri haftada tanı konulan skar gebeliği histerotomi ile başarılı şekilde yönetilmiştir.

Anahtar kelimeler: Gebelik, sezeryan, skar

ABSTRACT

Cesarean scar pregnancy is a rare type of ectopic pregnancy. Cesarean scar pregnancy is the implantation of the gestational sac in the hysterotomy scar. Cesarean scar pregnancy is on the rise worldwide due to the increasing rate of cesarean sections. The management of scar pregnancy is planned according to the week of diagnosis and the hemodynamic status of the patient. In our case, scar pregnancy diagnosed in the advanced week was successfully treated with hysterotomy.

Keywords: Pregnancy, cesarean, scar

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum A.D, Ankara Şehir Hastanesi, Ankara, ²Sağlık Bakanlığı, Ankara Şehir Hastanesi, Ankara, **Sorumlu Yazar:** Raziye DESDİCİOĞLU, **e-posta:** raziyesdicioglu@gmail.com, **ORCID No:** 0000-0002-5190-5083

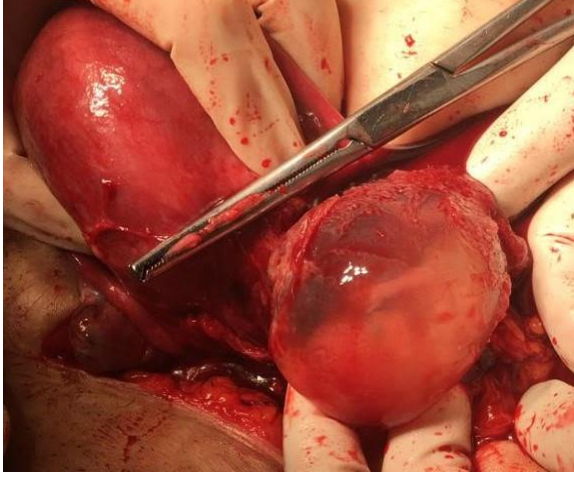
GİRİŞ

Sezeryan skar gebeliği (SSG) gebelik kesesinin histerotomi skar hattına yerleşmesidir (1). Sezeryan oranlarında artışa paralel olarak SSG riski giderek artmaktadır. Güncel literatürde insidansı 1/1800– 1/2500 olarak bildirilmiştir (2). Uterin rüptürü ve kanama gibi mortalitesi yüksek komplikasyonlarla ilişkili olduğu için erken tanı koymak önemlidir. Tanı koymak için uterin kavitenin boş olması ve alt segmentte uterus ön duvarda gebelik kesesi izlenmesi önemlidir. Ayrıca, sezaryen bölgesinde miyometriyumda fokal incelme mevcuttur. Gebelik skara doğru genişleyebilir. Mesaneye invazyon da görülebilir. Literatürde en fazla gebeliğin 35. haftasına kadar ilerleyen 1 olgu sunumu vardır (3). Sezeryan skar gebeliğinin yönetiminde standart bir klavuz olmayıp hemodinamik stabil hastalarda sistemik veya metotreksat tedavisi, intrakardiyak potasyum enjeksiyonu, uterin arter embolizasyonu gibi yöntemler uygulanabilmektedir. İleri haftalarda ve rüptür riski yüksek hastalarda cerrahi müdahale gerekmektedir. Gecikmiş vakalarda histerektomi ve maternal mortalite riski artmaktadır (4). Bizim vakamız literatüre bakıldığında nispeten geç tanı almış bir vaka olup acil yönetiminin önemini vurgulamak amacıyla sunulmasına karar verilmiştir.

OLGU

Gravidesi 4, parite ve yaşayan çocuk sayısı 3 olan, 35 yaşındaki hastanın 3 kez geçirilmiş sezeryan öyküsü vardı. Son adet tarihine göre 14 hafta 1 günlük gebelik haftasında olan hasta poliklinik kontrolüne geldi. Hastanın daha önce birkaç kez kontrol olduğu, ilk 6. haftadaki muayenesinde skar hattında olabileceğinden şüphelenildiği, sonraki kontrollerde ise normal yerleşimli gebelik olarak takip edildiği görüldü. Hastanın özgeçmişinde geçirilmiş 3 sezeryan ve endometriozis operasyonu dışında özellik yoktu. Yapılan ultrasonografik değerlendirmede uterusun retrovert olduğu, sezeryan skar hattında yerleşmiş gebelik kesesi ve içinde Crown Rump Length (CRL- Tepe makat uzunluğu) 55 mm (11 hafta 3 gün) ile uyumlu fetal kalp atımları pozitif olan tek fetüs izlendi. Myometriyumun ön duvarda oldukça incelmış olduğu görüldü (Şekil 1). Hastanın aktif şikâyeti olmayıp tansiyon arteryel değeri 110/70 mm hg, nabız 84/dk idi. Hasta öncelikle hastaneye yatırıldı. Hemoglobin değeri 12,3 gr/dl olup diğer laboratuvar bulgularında özellik izlenmedi. Hastaya kan grubuna uygun eritrosit hazırlıkları tamamlandıktan sonra laparotomi yapılarak batına girildi. Histerotomi anterior ve skar hattının revizyonu planlandı. Operasyon sırasında mesanenin uterus ön duvarına yapışık olduğu izlendi. Mesane diseke edilerek ulaşılan sezeryan hattında yaklaşık 9 cm gebelik kesesi izlendi (Şekil 2). Kесе uterus dokusundan diseke edilerek çıkarıldı. Skar hattından bir miktar myometriyum dokusu çıkarıldı. Sağlam myometriyum dokusu karşılıklı olarak sütüre edildi. Hastanın ve eşinin çocuk sayılarını tamamladıklarını ifade etmeleri ve onam formunun

önceden imzalanması suretiyle bilateral tuba ligasyonu da yapıldı. Hasta postoperatif herhangi bir komplikasyon olmadan 48. saatinde taburcu edildi.

Şekil 1

Şekil 2

TARTIŞMA

SSG tanı ve tedavisinin gecikmesi maternal morbidite ve mortaliteyi artırmaktadır. Vaka sunumlarında belirtilen vakalar genellikle erken hafta gebeliklerdir. Tanı koymak için muayene ve ultrasonografi önemlidir. Erken haftalarda transvaginal ultrasonografi daha fazla tanısal yere sahiptir. Timor-Tritsch 2012 de skar gebeliklere ait ultrasonografik kriterleri tanımlamışlardır. Buna göre az veya çok kalınlaşmış, hiperekojen endometriyum ile beraber boş uterin kavite, boş servikal kanal, uterus ön duvarda istmus seviyesinde yerleşmiş sak ve kese ile mesane arasında myometriyum yokluğu veya ince bir tabaka halinde (1-3 mm) görülmesidir (2) . Bazı vakalarda tanıyı netleştirmek için magnetik rezonans gerekse de ultrasonografi çoğunlukla yeterli olmaktadır.

Özellikle 9-10 haftadan büyük skar gebeliklerinde medikal tedavi ile başarısızlığın ve komplikasyonların artması nedeniyle cerrahi müdahale önerilmektedir (5,6). Laparotomi ve takiben hysterotomi önerilmektedir. Bizim vakamızda tanı ortalama haftadan daha geç konulmuştur. Fakat herhangi bir komplikasyona yol açmadan cerrahi müdahale yapılmıştır. Hastanın uterus yapısının retrovert olması kesenin yerini değerlendirmede daha önce muayene eden hekimleri yanıltmış olabilir. Özellikle geçirilmiş sezeryanı olan hastalarda alt segment yerleşimli keselerde daha dikkatli değerlendirme yapmak ve skar gebeliğini akla getirmek erken tanı koymamızı sağlayacaktır. Hastayı cerrahi müdahaleye gerek kalmadan yönetmemize ve olası komplikasyonları önlememize katkı sağlayacaktır. Halihazırda SSG yönetimi hastanın hemodinamisi, gebelik haftası, fertilitisini tamamlayıp tamamlamadığı gibi faktörler gözetilerek hastaya göre planlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Rotas MA, Haberman S, Levгур M. Cesarean scar ectopic pregnancies: etiology, diagnosis, and management. *Obstetrics and Gynecology*. 2006; 107:1373–81.
2. Timor-Tritsch IE, Monteagudo A, Santos R, Tsymbal T, Pineda G, Arslan AA. The diagnosis, treatment, and follow-up of cesarean scar pregnancy. *American Journal of Obstetrics and Gynecology*. 2012; 207: 44.e1–13.
3. Herman A, Weinraub Z, Avrech O, Maymon R, Ron-El R, Bukovsky Y. Follow up and outcome of isthmic pregnancy located in a previous caesarean section scar. *Br J Obstet Gynaecol* 1995; 102:839–41.
4. Aydeniz EG, Umut S, Dilek TUK. "Sezaryen skar gebelikleri ve yönetimleri: Olgu serisi." *Perinatoloji Dergisi*. 2013; 26 (3): 155-161.
5. Ash A, Smith A, Maxwell D. 2007. Cesarean scar pregnancy. *BJOG: An International Journal of Obstetrics and Gynaecology*. 2007; 114:253–63.
6. Hung TH, Shau WY, Hsieh TT, Hsu JJ, Soong YK, Jeng CJ. Prognostic factors for an unsatisfactory primary methotrexate treatment of cervical pregnancy: a quantitative review. *Human Reproduction*. 1998; 13: 2636–42.